

КРИМСЬКИЙ ПРОЦЕС

ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ СТАНДАРТІВ
СПРАВЕДЛИВОГО ПРАВОСУДДЯ У
ПОЛІТИЧНО ВМОТИВОВАНИХ СПРАВАХ

2022

ЗМІСТ

Вступ	3
Методологія	6
Огляд політично вмотивованих справ у 2022 році	10
Справа проти Мустафи Джемільєва	12
Справа проти журналіста Владислава Єсипенка	20
Справа проти Костянтина Ширінга	29
Справа проти "Свідків Ієгови"	33
Справа проти викраденого Рустема Османова	38
Переслідування кримських адвокатів	42
Висновки	50
Рекомендації	56
Перелік використаних джерел	58

ВСТУП

Ця доповідь підготовлена експертною групою з аналізу результатів моніторингу окремих судових процесів у Криму за період 2022 року. Предметом моніторингу були справи, які мають ознаки політично вмотивованого переслідування осіб або групи осіб. У фокусі дослідження опинилися як судові процеси, що розпочалися за рік-два до повномасштабного вторгнення, так і перші справи, пов'язані з ескалацією російської військової агресії після 24 лютого 2022 року.

З кінця лютого 2014 р. частина території України – Автономна Республіка Крим та м. Севастополь – була окупована військами Російської Федерації. Надалі наприкінці березня 2014 р. владою РФ було ухвалено ФКЗ № 61 та зміни до ст. 65 ч. 1 Конституції РФ. 1 Конституції РФ, згідно з якими Росія оголосила Крим частиною своєї території. З цього часу Російська Федерація здійснює фактичний контроль над територією півострова, де створено органи влади, які діють від імені РФ.

З 18 березня 2014 р. законодавство України в окупованому Криму було повністю замінено законодавством РФ. Із зазначеного часу під час розгляду кримінальних справ почало застосовуватися кримінальне та кримінально-процесуальне законодавство РФ, а з 5 травня 2014 р. карному законодавству було надано ретроспективної дії, внаслідок чого КК РФ почав поширюватися і на діяння, вчинені до початку окупації.

Зазначені дії Російської Федерації були визначені на міжнародному рівні та

Україною як окупація Кримського півострова. Відповідно Росія несе відповідальність за дотримання прав людини на цій території, а також несе низку зобов'язань і обмежень, передбачених Женевською конвенцією (IV) про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року.

У численних звітах правозахисних організацій, резолюціях і доповідях міжнародних і міжурядових організацій відзначено систематичне погіршення ситуації з правами людини на окупованому Кримському півострові з 2014 р. Повна відсутність доступу до Криму міжнародних місій зі спостереження за становищем у сфері прав людини і неможливість роботи правозахисних неурядових організацій погіршує ситуацію і перешкоджає захисту осіб і груп осіб від грубих порушень прав людини в Криму.

Судова система і справедливе правосуддя відіграють ключову роль у підтримці демократичних стандартів. У зв'язку з цим дотримання стандартів справедливого правосуддя, особливо у справах щодо переслідування інакомислення (за політично вмотивованими та релігійними справами), є важливим індикатором ситуації з правами людини на окупованому півострові та наочною демонстрацією політики репресій, яку обрала пріоритетною та активно використовує окупаційна влада.

Безумовно, факт невизнання Російською Федерацією статусу Криму як окупованої території, а також поширення на

ВСТУП

нього дії свого законодавства ставлять чимало викликів перед дослідниками та міжнародним правом загалом при вивченні дотримання стандартів справедливого правосуддя в умовах збройного конфлікту. Однак ситуація фактично повної відсутності системних досліджень у сфері прав людини загалом, та вивчення різноманітних аспектів функціонування судової системи Криму після 2014 р., зокрема, свідчить про необхідність регулярного проведення подібних досліджень, з огляду на реальні обставини, що наразі склалися на півострові.

Ця доповідь є третьою роботою в цьому напрямку. Вона стосується системного аналізу окремих аспектів функціонування судової системи Криму, підконтрольної РФ, а також дотримання низки стандартів справедливого правосуддя, та є продовженням досліджень, започаткованих 2016 року¹ за результатами тривалого та всебічного моніторингу судових процесів за окремими політично вмотивованими справами, що ґрунтується на прямих спостереженнях.

ЗАВДАННЯМ доповіді було не лише встановити ступінь відповідності міжнародним стандартам справедливого правосуддя судових процесів у Криму, а й дослідити специфіку відправлення правосуддя в умовах ескалації збройного конфлікту, зокрема на прикладі політично вмотивованих справ. Одним із ключових

дослідницьких запитань було питання, наскільки судова система, створена в умовах окупації Криму, забезпечує захист від незаконних політично вмотивованих переслідувань окремих осіб чи груп осіб та від придушення прав і свобод людини в Криму в умовах повномасштабного збройного конфлікту.

ПРЕДМЕТОМ моніторингу та подальшого аналізу стали п'ять судових справ за фактом політично вмотивованих (зокрема релігійних) кримінальних переслідувань у Криму. Серед них були пропорційно включені справи, пов'язані з переслідуванням журналістів, релігійних активістів, лідерів Меджлісу кримськотатарського народу, учасників громадської блокади Криму, а також осіб, які нібито співпрацювали з українською розвідкою.

Крім того, до дослідження було включено комплексний аналіз процесів про адміністративні правопорушення щодо незалежних кримськотатарських адвокатів, за підсумками якого трьох адвокатів заарештували. Примітно, що всі ці адвокати активно представляли інтереси в політично вмотивованих справах і раніше отримували попередження про те, що з ними "більше не будуть церемонитись, а стануть чинити за законами воєнного часу".

Ці справи взяті для спостереження з огляду на очевидний політичний мотив переслідування і тиск на адвокатське співтовариство, а також з огляду на те, що в даному випадку хоч й йдеться про переслідування в рамках кодексу про адміністративне правопорушення, але через застосування санкції,

¹ <https://crimean-process.org/krymskij-procress-problemy-soblyudeniya-standartov-spravedlivogo-pravosudiya-v-politicheski-motivirovannyh-delah-s-2016-po-2018-gg/> та <https://crimean-process.org/obzor-problemy-soblyudeniya-standartov-spravedlivogo-pravosudiya-v-politicheski-motivirovannyh-delah-za-2018-2021-gody-eng/>

ВСТУП

пов'язаної з позбавленням волі, його можна дорівняти до заходів кримінально-правового впливу.

Для цілей доповіді використовували термінологію, поняття і визначення, що вживаються в документах міжнародних організацій (ООН, Рада Європи, ОБСЄ), а також термінологію і найменування органів влади, прийняті в окупованому Криму після березня 2014 р. У зв'язку з фактичним поширенням з весни 2014 р. на територію Криму дії російського законодавства, справи, що перебували у фокусі моніторингу та дослідження, були кваліфіковані та розглядалися судами в рамках законодавства РФ.

Доповідь **НЕ ДАЄ** оцінки політичної ситуації на півострові. Аналіз ґрунтується на принципах і стандартах міжнародного права. Ця доповідь продовжує роботу зі спостереження та аналізу ситуації з політично вмотивованими справами в Криму, а також із судовими процесами у таких справах. Документ тематично пов'язаний з першою і другою частиною доповіді "Кримський процес: проблеми дотримання стандартів справедливого правосуддя в політично мотивованих справах".

Доповідь розрахована на представників державних органів, засоби масової інформації, широку громадськість, а також на експертне співтовариство міжнародних структур і неурядових організацій.

Вона може бути корисною як один з елементів документування порушення статей 64-71 та інших пунктів IV Женевської конвенції "Про захист

цивільного населення під час війни", слугувати для розуміння того, як працює система правосуддя в умовах окупації Криму, а також під час аналізу й вивчення ситуації в конкретних політично вмотивованих справах. Крім того, доповідь може бути використана адвокатами та жертвами порушень прав людини під час роботи з національними судами та правоохоронними органами, з Європейським судом з прав людини, Міжнародним кримінальним судом та з іншими міжнародними механізмами захисту прав людини.

МЕТОДОЛОГІЯ

МЕТА:

Метою цього дослідження є аналіз рівня відповідності судових процесів у політично вмотивованих справах в Криму міжнародним стандартам справедливого правосуддя, а також виявлення можливих специфічних порушень стандартів в умовах ескалації збройного конфлікту та окупації.

ЗАВДАННЯ:

Основними завданнями були:

- 1) провести збір та аналіз масиву матеріалів, отриманих за результатами моніторингу судових процесів за 8 політично мотивованими справами в Криму;
- 2) оцінити:
 - дотримання стандартів справедливого судового розгляду² під час судового розгляду п'яти політично вмотивованих кримінальних справ і трьох справ про адміністративне правопорушення щодо незалежних адвокатів;
 - рівень забезпечення судовою системою, створеною в умовах окупації Криму, захисту від незаконних політично вмотивованих переслідувань окремих мешканців або груп мешканців Криму, а також від придушення прав і свобод у політично вмотивованих справах.

² судовий розгляд незалежним і неупередженим судом; публічний розгляд; рівність сторін; презумпція невинуватості.

ОБ'ЄКТ АНАЛІЗУ:

Об'єктом аналізу стали 8 судових процесів (5 кримінальних і 3 адміністративних), відраних з урахуванням критеріїв, поданих нижче. Важливо зазначити, що в основу формування критеріїв було покладено досвід методологій ОБСЄ³ та УВКПЛ⁴ у сфері спостереження за правосуддям.

КРИТЕРІЇ ВІДБОРУ СПРАВ:

1. Справи, які відповідають критеріям політично мотивованих переслідувань: політично вмотивованими справами для цілей цієї доповіді визначають справи, які відповідають одному або декільком із перелічених нижче критеріїв:
 - Справи, в яких переслідування осіб проводиться в порушення одного з основних прав, гарантованих ЄКПЛ і протоколами до неї, зокрема свободи думки, совісті та релігії, свободи слова та інформації, а також свободи зібрань та об'єднань;
 - Справи, в яких переслідування осіб проводиться виключно з політичних причин без зв'язку з будь-яким правопорушенням;
 - Справи, в яких переслідування осіб проводиться виключно за ненасильницьку діяльність, спрямовану на захист прав людини та основних свобод;
 - Справи, в яких з політичних мотивів

³ Trial Monitoring. A Reference Manual for Practitioners / Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), 2012

⁴ <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/RuleoflawVettingen.pdf>

МЕТОДОЛОГІЯ

- тривалість позбавлення волі, умови утримання, а також міра покарання очевидно не відповідають ступеню правопорушення, в якому особу звинувачують або підозрюють;
- Справи, в яких переслідування осіб та/або груп осіб у Криму здійснюється на підставі кримінального законодавства РФ за діяння, які не є підставою для кримінального переслідування в Україні (наприклад, звинувачення в екстремізмі та сепаратизмі, а також переслідування груп осіб, діяльність яких не заборонена в Україні);
- Справи, в яких засудження за обвинуваченням, пов'язаним із підтримкою (реальною чи уявною) України як сторони конфлікту, відбулося з порушенням основоположних гарантій міжнародного гуманітарного права (в частині положення статей 5, 8, 47, 147 Женевської Конвенції (IV) про захист цивільного населення під час війни, 12 серпня 1949 р.);

2. Судовий розгляд на етапі розгляду справи по суті відбувався в судах на території Криму.

3. Судовий розгляд у двох інстанціях було завершено в період до грудня 2022 р.;

4. Наявна інформація за результатами відвідування щонайменше 30% від загальної кількості засідань у справі;

5. Зібрано достатньо інформації та матеріалів для подальшого аналізу кожної справи.

ПЕРЕЛІК СПРАВ:

Відповідно до наведених вище критеріїв було відібрано такі справи:

- справа Костянтина Ширінга (за критерієм: процес за обвинуваченням, пов'язаним із підтримкою України, відбувся з порушенням основоположних гарантій міжнародного гуманітарного права);
- справа Мустафи Джемілева (за критеріями: а) переслідування осіб проводиться з порушенням одного з основних прав, гарантованих ЄКПЛ і протоколами до неї, зокрема свободи слова та інформації, а також свободи зібрань та об'єднань; б) переслідування осіб проводиться винятково з політичних причин без зв'язку з будь-яким правопорушенням; в) переслідування осіб проводиться винятково за ненасильницьку діяльність, спрямовану на захист прав людини і основоположних свобод);
- справа Владислава Єсипенка (за критеріями: а) переслідування осіб здійснюється на порушення одного з основних прав, гарантованих ЄКПЛ та протоколами до неї, зокрема свободи слова та інформації; б) переслідування осіб здійснюється винятково з політичних причин без зв'язку з будь-яким правопорушенням; в) процес за обвинуваченням, пов'язаним із підтримкою України, відбувся з порушенням основоположних

МЕТОДОЛОГІЯ

- гарантій міжнародногогуманітарного права);
- справа Олександра Дубовенка та Олександра Литвинюка (за критеріями: а) переслідування осіб здійснюється на порушення одного з основних прав, гарантованих ЄКПЛ та протоколами до неї, зокрема свободи думки, совісті та релігії; б) переслідування осіб у Криму відбувається на підставі кримінального законодавства РФ за діяння, що не є такими, які караються в Україні);
 - справа Рустема Османова (за критерієм: переслідування осіб проводиться виключно з політичних причин без зв'язку з будь-яким правопорушенням);
 - справа про переслідування незалежних кримськотатарських адвокатів⁵ (за критеріями: а) переслідування осіб здійснюється на порушення одного з основних прав, гарантованих ЄКПЛ та протоколами до неї, зокрема свободи думки, совісті та релігії, а також свободи слова й інформації; б) переслідування осіб відбувається винятково за ненасильницьку діяльність, спрямовану на захист прав людини та основоположних свобод; в) переслідування осіб та/або груп осіб у Криму відбувається на підставі законодавства РФ за діяння, які не є підставою для переслідування в Україні).

⁵ мова йде про адміністративні правопорушення, пов'язані з позбавленням волі, що згідно з позицією Конституційного суду РФ "співпідставно з заходами кримінально-правового впливу", <http://sutyajnik.ru/documents/4788.pdf>

ЗБІР ІНФОРМАЦІЇ:

Було проведено роботу зі збору та систематизації релевантної інформації щодо обраних судових процесів з наступних джерел:

1. Матеріали спостереження за судовими процесами ініціативної групи "Кримський процес". Матеріали спостереження були зібрані на основі анкет спостереження за судовими засіданнями під час їх очних відвідувань. Анкета, розроблена з урахуванням підходів ОБСЄ, складалася з більш ніж 40 запитань щодо різних аспектів справедливого судового розгляду. Відповіді на запитання стали первинним матеріалом для систематизації даних спостережень за судовими процесами

Загалом група експертів проаналізувала результати спостереження під час 111 судових засідань у 6 кримських судах.

2. Результати інтерв'ю та письмових пояснень. Проведено інтерв'ю в усній і письмовій формі з безпосередніми спостерігачами та учасниками судових процесів. Збір інформації був проведений досвідченими інтерв'юерами і журналістами відповідно до принципів збору фактів.

3 Аналіз аудіо-, відео- та фотоматеріалів. Зібрано інформацію з доступних джерел: офіційних сайтів судів, різних ЗМІ, приватних архівів, аудіозаписів спостерігачів та адвокатів.

4. Результати аналізу інтернет-публікацій і друкованих матеріалів.

МЕТОДОЛОГІЯ

Проведено пошук публікацій, пов'язаних із висвітленням судових процесів, опублікованих у кримських і російських ЗМІ, інформаційних агентствах, інтернет-виданнях, на сайтах телеканалів (щонайменше 132 публікації у 62 джерелах).

5. Інші джерела інформації, зокрема документи міжнародних структур, інформація із сайтів органів влади України, Росії та підконтрольної їй влади Криму.

МЕТОДИ ТА ВИДИ АНАЛІЗУ:

У роботі група експертів використовувала багатоступеневий аналіз масиву доступної інформації. Зібрана інформація та факти були систематизовані та проаналізовані з метою формування достовірної картини щодо дотримання окремих стандартів справедливого правосуддя для підтвердження або спростування гіпотез, висновків. Під час роботи було застосовано наступний інструментарій:

1. Систематизація анкет зі спостереження під час судових засідань, структуризація інформації з анкет спостереження за чотирма окремими стандартами справедливого судового розгляду:

- судовий розгляд незалежним і неупередженим судом;
- публічний розгляд;
- рівність сторін;
- презумпція невинуватості.

Зазначені стандарти було обрано, виходячи з їхньої значущості для здійснення справедливого правосуддя і повноти зібраної групою інформації.

При цьому не виключені проблеми дотримання інших стандартів правосуддя у відібраних для дослідження справах.

2. Аналіз усього масиву структурованої інформації щодо кількості порушень стандартів справедливого правосуддя загалом і для кожної справи окремо.

3. Контент-аналіз інформації зі ЗМІ та з інших зібраних джерел у частині висвітлення відібраних для дослідження справ.

4. Оцінка дій і поведінки представників судових органів влади Криму, підконтрольної РФ, щодо дотримання стандартів справедливого судового розгляду, а також можливий вплив на перебіг судових процесів інших обставин, висловлювань і дій представників влади.

5. Порівняльний аналіз результатів спостереження за судовими процесами та додатково зібраної інформації про перебіг судових процесів щодо їхньої відповідності міжнародному праву та стандартам прав людини.

НЕ АНАЛІЗУВАЛИСЬ:

- докази сторін, обґрунтованість обвинувачення і винесені вироки;
- процесуальні порушення законодавства РФ;
- стандарти доступу до справедливого правосуддя за винятком 4, які увійшли у фокус дослідження;
- інші порушення прав людини і норм міжнародного права.

ОГЛЯД СПРАВ

Кримський процес

СПЕЦПРИЗНАЧЕНЦІ СЛУЖБИ СУДОВИХ ПРИСТАВІВ ОХОРОНЯЮТЬ ВХІД В БУДИНОК СУДУ, ДЕ ВІДБУВАЄТЬСЯ ЗАСІДАННЯ ПО ПОЛІТИЧНО ВМОТИВОВАНІЙ СПРАВІ, БЕРЕЗЕНЬ 2022 РОКУ

Цей рік був відзначений інтенсифікацією політично вмотивованих переслідувань у Криму напередодні та після початку повномасштабного вторгнення. Це пояснюється двома паралельними причинами: а) силовим структурам в Криму потрібно було залякати населення на території окупованого півострова, щоб надалі не мати ризиків дестабілізації обстановки в прифронтовому регіоні; б) частину мешканців з новоокупованих територій насильно переміщували до Криму для легалізації їхнього кримінального переслідування за причетність до дій на підтримку України.

У рамках тенденції із залякування місцевого населення та активістів класичним прикладом є спланована, синхронізована за часом і діями атака на незалежних кримськотатарських адвокатів, які були медійними персонами і регулярно висвітлювали факти катувань, викрадень і

фальсифікацій кримінальних справ співробітниками ФСБ. Серед прикладів кримінального переслідування найбільше відображає суть цих процесів справа щодо цивільної журналістки та правозахисниці Ірини Данилович, яку викрали 29 квітня 2022 року і звинуватили у зберіганні вибухового пристрою. Справу не включено в цей огляд у зв'язку з тривалим процесом апеляційного оскарження.

Друга тенденція, пов'язана з легалізацією переслідувань щодо осіб з новоокупованих територій, почала набирати обертів влітку 2022 року і в звіті представлена оглядом справи щодо жителя Херсонської області Рустема Османова, якого озброєні люди викрали просто з його будинку, піддали тортурам і побиттю, а потім вивезли до Криму, де його було засуджено за те, що

ОГЛЯД СПРАВ

ПОЛІЦІЯ ЗАТРИМУЄ АДВОКАТКУ ЕМІНЕ АВАМІЛЕВУ ПЕРЕД ПОЧАТКОМ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ ЩОДО ІНШОГО ЗАТРИМАННОГО АДВОКАТА, ТРАВЕНЬ 2022 РОКУ

він нібито був членом кримськотатарського добровольчого батальйону імені Номана Челебіджихана.

Аналогічний процес спостерігався і щодо іншого жителя Херсонської області Руслана Абдурахманова, а також відставного військового з Бердянська Олексія Кисельова. Однак надходження основної частини справ цього типу до судів прогнозується тільки до середини або кінця 2023 року. Відомо щонайменше про 13 в'язнів, звинувачених по таким справам від початку повномасштабного вторгнення.

Також варто зазначити, що на тлі цих двох тенденцій не припинялися планові переслідування, характерні для 8 попередніх років окупації Криму. Зокрема, було завершено заочний процес щодо національного лідера кримських татар Мустафи Джемілева, процеси щодо обвинувачених у зв'язках з українською розвідкою Костянтина Ширінга та журналіста Владислава Єсипенка, а також релігійні переслідування щодо чергової групи послідовників релігійного вчення "Свідків Єгови".

СПРАВА ПРОТИ МУСТАФИ ДЖЕМІЛЄВА

ОПИС ПОДІЙ:

Мустафа Джемілев є впливовим політиком серед кримських татар, а також широко відомим правозахисником у міжнародних колах.

У 2013 році його син, Хайсер Джемілев, скоїв вбивство через необережність з карабіна, який був зареєстрований на Мустафу Джемілева. Після цього слідчими органами МВС по АРК було виділено окреме провадження про недбале зберігання нарізної стрілецької зброї.

У момент початку окупації Криму Мустафа Джемілев зайняв чітку позицію підтримки збереження територіальної цілісності України. 2 травня 2014 року його запросили на переговори в Кремлі, але замість цього в аеропорту російські прикордонники оголосили Джемілеву про заборону на в'їзд. Того ж дня він заявив про намір приїхати до Криму, який не вважає російською територією.

3 травня 2014 року кілька тисяч кримських татар зібралися неподалік від в'їзду в місто Армянськ, щоб забезпечити безпечний приїзд Мустафи Джемілева. Перед ними вишикувався кордон невідомих осіб, які згодом стверджували, що вони були співробітниками ОМОН (спецпідрозділ російської поліції). У якийсь момент один із цих невідомих відкрив вогонь у повітря і люди прорвали цей кордон. Вони зайняли територію, яку згодом Прикордонне управління ФСБ переобладнало під пункт пропуску "Армянськ". У той період там було кілька наметів і пост ДПС. Мустафа Джемілев прибув на цю територію.

У цей час з боку Армянська були стягнуті значні сили військових та інших силових підрозділів, які вишикувалися кордоном, щоб не пропустити кілька тисяч людей і

Мустафу Джемілева в бік Армянська. Після довгих переговорів було досягнуто компромісу про те, що Джемілев залишає територію в бік Херсонської області, а люди, які його зустріли, отримують можливість повернутися в бік Криму.

У 2016 році Слідчий комітет РФ по Республіці Крим порушив щодо Джемілева кримінальну справу за ст. 322 за незаконне перетинання державного кордону особою, в'їзд якій заборонено на територію РФ, а також за ст. 224 за недбале зберігання вогнепальної зброї та ст. 222 за зберігання набоїв до карабіну як боєприпасів, заборонених до цивільного обігу.

У 2020 році розслідування цієї кримінальної справи було закінчено і 9 червня передано до суду. Сам Джемілев розцінив це як відповідні дії російської влади на його плани організувати мирний марш кримських татар до Криму, що був анонсований на початку 2020 року.

Група кримськотатарських активістів біля Армянського міського суду під час засідання по політично вмотивованій справі проти Мустафи Джемілева

СПРАВА ПРОТИ МУСТАФИ ДЖЕМІЛЄВА

СУДОВИЙ ПРОЦЕС:

Суд першої інстанції:

Армянський міський суд

Суддя:

Ісроілова Венера Улугбеківна

Прокурори:

Голованова Є.С.,
Хоменко Микита
Викторович, Саддикова
Мінігуль Шевкетівна,
Марченко Антон
Олександрович

Адвокати:

Полозов Миколай
Миколайович, Азаматов
Айдер (після початку
повномасштабного
вторгнення)

Дати розгляду:

25.06.2020 -
22.04.2022

Результати розгляду:

2 роки умовно з
погашенням судимості у
зв'язку з амністією за
ст. 322, за ст. 222 і 224
звільнити від покарання
у зв'язку із закінченням
строків давності.

Суд апеляційної інстанції:

Верховний суд
Республіки Крим

Судді:

Михайлов Дмитро
Олегович
(головуючий), Глухова
Євгенія Михайлівна,
Латинін Юрій
Анатолійович

Прокурор:

Горб Богдан
В'ячеславович

Адвокат:

Азаматов Айдер

Дата розгляду:

26.05.2022

Результати розгляду:

Скасувати погашення
судимості у зв'язку з
амністією, призначити
покарання у вигляді 4
років позбавлення волі
та штраф у розмірі 20
тисяч рублів.

***Основні порушення
окремих стандартів
справедливого
правосуддя:***

СПРАВА ПРОТИ МУСТАФИ ДЖЕМІЛЄВА

СУДОВИЙ РОЗГЛЯД НЕЗАЛЕЖНИМ І НЕУПЕРЕДЖЕНИМ СУДОМ

1. Мустафа Джемілев є українським політиком, який послідовно виступає за деокупацію Криму та відновлення територіальної цілісності України. З огляду на ці обставини для оцінки неупередженості суду має особливе значення, чи є судді, які брали участь у розгляді справи, колишніми суддями України, фігурантами кримінальних справ на території України, співучасниками фактів порушення прав людини або політичних переслідувань на окупованій території України.

Суддя Ісроілова Венера Улугбеківна є колишньою суддею України (Армянський міський суд АРК), яка зрадила присязі. У червні 2015 року Генеральна прокуратура України щодо неї відкрила кримінальне провадження за фактом вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 111 КК України (державна зрада). Раніше брала участь як суддя в переслідуванні Османова Едема за ст. 318 КК РФ за те, що він серед інших кримських татар вийшов зустрічати Мустафу Джемілева біля міста Армянськ і нібито вчинив напад на співробітників поліції.

Суддя Глухова Євгенія Михайлівна є колишньою суддею України (Роздольненський районний суд АРК), яка зрадила присязі. У червні 2015 року Генеральна прокуратура України щодо неї відкрила кримінальне провадження за фактом вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 111 КК України (державна зрада). У суді апеляційної інстанції Глухова розглядає справи з квітня 2022 року і за цей час

взяла участь у розгляді апеляційних скарг у справах щодо 2 представників кримськотатарського батальйону ім. Номана Челебіджихана, а також невстановлених осіб за звинуваченням у намірах скоїти терористичні акти (серед них можливе продовження запобіжного заходу для Аметхана Абдулвапова, якого переслідують за релігійні переконання). Звертає також на себе увагу та обставина, що до переходу до Верховного суду Криму суддя Глухова в Сакському районному суді розглядала справу власника мережі автозаправок "ТЕС" Сергія Бейма про смертельну ДТП. За тиждень після припинення цієї справи вона закінчила свою діяльність у Сакському районному суді і через місяць стала суддею Верховного суду Криму.

Суддя Латинін Юрій Анатолійович є колишнім суддею України (Окружний адміністративний суд АРК), який зрадив присязі. У червні 2015 року Генеральна прокуратура України щодо нього відкрила кримінальне провадження за фактом вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 111 КК України (державна зрада). Органами СБУ оголошений у розшук. У 2017 році санкціонував атаку на адвоката Миколу Полозова в рамках кримінальної справи

Адвокат Микола Полозов перед судовим засіданням по справі проти Мустафи Джемілева

СПРАВА ПРОТИ МУСТАФИ ДЖЕМІЛЄВА

справи проти заступника голови Меджлісу кримськотатарського народу Ільмі Умерова. У 2018 році з очевидними порушеннями (відмова в перекладачеві) розглядав апеляційну скаргу на рішення суду щодо української активістки Лариси Китайської. У серпні 2019 року розглядав апеляцію на продовження запобіжного заходу кримськотатарському блогеру Наріману Мемедемінову (рішення залишено чинним без змін), у грудні 2019 року, розглядав апеляцію на продовження запобіжного заходу літньому українському активісту Олегу Приходьку (рішення залишено чинним без змін).

Головуючий в апеляційній інстанції **суддя Михайлов Дмитро Олегович** у Верховному суді розглядає справи з 2021 року. 16 вересня 2021 року брав участь у розгляді апеляційної скарги на вирок активісту кримськотатарського руху Едему Бекірову.

Ці особливості біографій суддів могли впливати на рішення, оскільки підсудний є українським політичним діячем, який послідовно виступав за: деокупацію Криму, кримінальну відповідальність для осіб, причетних до репресій проти кримських татар та міжнародне невизнання російської юрисдикції на окупованій території.

За таких умов, незалежність і неупередженість суддів, які є фігурантами кримінальних справ в Україні або причетні до репресій проти кримських татар, викликає обґрунтовані сумніви.

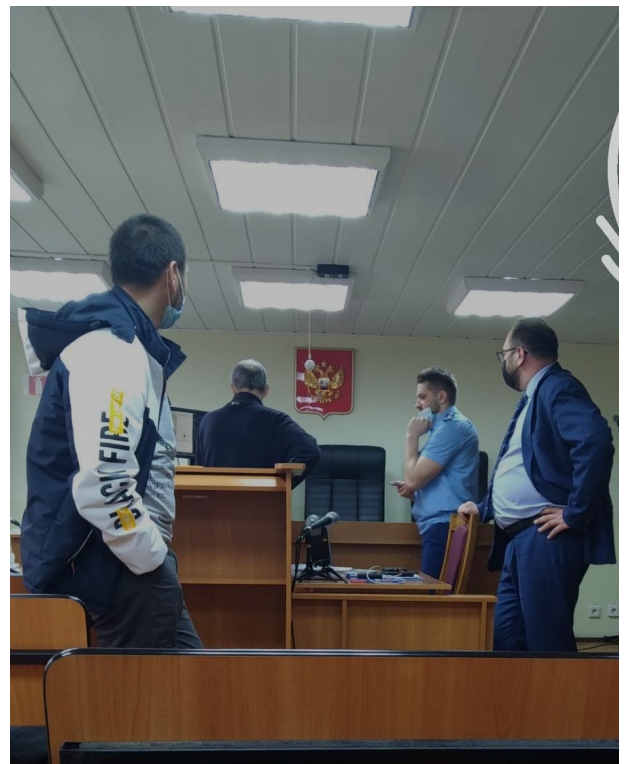
2. На залежність суддів в ухваленні рішень по цій справі можуть додатково вказувати такі обставини:

а) за час розгляду в першій інстанції стороною захисту було заявлено 2

відводи судді у зв'язку із зацікавленістю в результаті справи. Крім того, захист неодноразово заявляв заперечення на дії головуючої.

б) попре значний обсяг матеріалів справи, суддя першої інстанції на перебування в нарадчій кімнаті для оцінки доказів та ухвалення вироку взяла 4 дні, що виглядає недостатнім терміном для підготовки незалежного та виваженого рішення з урахуванням тих обставин, що у справі відбулось 58 засідань, було допитано щонайменше 36 свідків, переглянуто більше ніж 100 відеофайлів, досліджено щонайменше 6 експертиз.

в) перед дебатами суддя першої інстанції ставила запитання захиснику про те, чи немає у сторони

В очікуванні з'єднання для допиту свідка звинувачення через систему відеозв'язку

СПРАВА ПРОТИ МУСТАФИ ДЖЕМІЛЄВА

захисту бажання скористатися правом на амністію. А потім сама застосувала амністію при винесенні вироку. Це може свідчити, що суддя напередодні дебатів вже знала про те, яким буде вирок.
г) розгляд апеляційної скарги зайняв близько 2 годин, що виглядає недостатнім для всебічного та незалежного вивчення обставин, поданих в апеляційній скарзі.

ПУБЛІЧНИЙ РОЗГЛЯД

1. Усі засідання в першій інстанції за цим судовим процесом (за винятком попередніх) відбулися у відкритому режимі. Це може вказувати на те, що в першій інстанції суд був орієнтований на гласність судового процесу. Водночас слід зазначити, що суддя у зв'язку з наявними рекомендаціями щодо недопущення поширення коронавірусної інфекції обмежила кількість слухачів у залі до 4 осіб.

Вирок у суді першої інстанції було оголошено в повному обсязі, текст вироку було опубліковано на офіційному сайті суду, що також вказує на прагнення суду до гласності в цьому процесі.

2. Однак, незважаючи на це, за час процесу також було зафіксовано суттєві порушення у сфері відкритості та публічності судочинства:

- 16 квітня 2021 року під час чергового засідання суд відмовив у клопотанні громадянського журналіста "Грані.ру" про здійснення фото- та відеозйомки. Суддя відмовила на тій підставі, що кореспондент не надав документів про реєстрацію ЗМІ, хоча законом не визначено необхідність подання таких

документів.

- 23 серпня 2021 року, під приводом проведення контртерористичних навчань, поліція міста Армянська забороняла відеозйомку біля будівлі суду. На вимоги до співробітників поліції пред'явити документи, які запроваджують подібні обмеження в місті, правоохоронці відповіли відмовою.
- 27 серпня 2021 року під час чергового судового засідання суддя Венера Ісроілова відмовила в клопотанні громадянського журналіста "Грані.ру" на здійснення фото- і відеофіксації судового процесу.
- 24 березня 2022 року перед початком чергового судового засідання суддя Венера Ісроілова без пояснення причин обмежила кількість слухачів із 4 (визначених окремим рішенням у межах справи) до 2 осіб. Унаслідок цього громадянський журналіст "Кримської солідарності" Ібріш Назлимов не зміг потрапити на судові засідання.

Поліціанти забороняють записати інтерв'ю з адвокатом після чергового судового засідання

СПРАВА ПРОТИ МУСТАФИ ДЖЕМІЛЄВА

3. Розгляд справи в апеляційній інстанції повною мірою суперечив принципам гласності та відкритості судочинства:

- Розгляд апеляційної скарги відбувався без участі слухачів - пристави не допустили слухачів до будівлі суду, посилаючись на обмежувальні¹⁰ заходи у зв'язку з коронавірусною інфекцією.
- Оголошення ухвали за підсумком розгляду апеляційної скарги на рішення суду першої інстанції відбулося без участі слухачів. Це вказує на порушення п.1 ст. 6 ЄКПЛ "...Судове рішення оголошується публічно...". А опублікована на офіційному сайті суду ухвала не містить мотивувальної частини рішення апеляційної інстанції.

РІВНІСТЬ СТОРІН

1. Підсудний був позбавлений можливості особисто брати участь у судовому процесі. На засіданні 5 березня 2021 року було оголошено текст відповіді органів ФСБ на запит Армянського міського суду, згідно з яким винесену в травні 2014 року заборону на в'їзд до Росії, за рішенням ФСБ було продовжено 5 березня 2019 року на п'ятнадцять років. Оскільки російська влада поширює діяльність своїх рішень і на територію Криму, підсудний був позбавлений можливості взяти участь у процесі.

2. За час судового слідства в першій інстанції сторонами було заявлено щонайменше 38 клопотань, які мають значення для доказування своїх позицій. З них державному обвинуваченню було відмовлено у 12,5% випадків (у 2 клопотаннях із 8 заявлених),

захисту - у 70% випадків (у 21 клопотанні із 30 заявлених).

3. Також під час судового слідства зафіксовано вибірковість суду в застосуванні заходів процесуального примусу. Так, 13 листопада 2020 року суддя вимагала забезпечити примусовий привід свідка обвинувачення Ервіна Ібрагімова. А 23 серпня 2021 року суд відмовив у клопотанні захисту про примусовий привід свідка в інтересах захисту Сергія Абісова, чим позбавив сторону захисту можливості допитати ключового свідка за обвинуваченням у порушенні порядку перетину державного кордону.

4. Захист був позбавлений можливості допитати важливих свідків у справі: Рефата Чубарова, Ленура Іслямова, Ахтема Чийгоза і Михайла Шеремета, який на момент судового процесу був депутатом Держдуми РФ. 29 квітня 2021 року суд відмовив у цих клопотаннях захисту, оскільки у суду не було доказів про те, що заявлені особи дійсно були учасниками подій. Водночас у матеріалах справи фігурують перелічені особи, встановлено наявність на місці

Сторона звинувачення та сторона захисту перед початком чергового судового засідання

СПРАВА ПРОТИ МУСТАФИ ДЖЕМІЛЄВА

подій автомобіля, що належав Ленуру Іслямову, а на представлених у справі відеофайлах фігурують усі заявлені до допиту свідки.

5. Суд двічі відмовив у клопотанні про виклик шляхом міждержавного звернення на допит свідка Хайсера Джемілова, що вказує на порушення стандартів змагальності сторін, який, згідно з позицією ЄКПЛ, передбачає рівні можливості сторін на подання доказів.

6. Суд відмовив у клопотаннях захисту про дослідження речових доказів у справі. Це вказує на порушення стандартів змагальності сторін, який, згідно з позицією ЄКПЛ, передбачає збалансовану можливість сторін ознайомитися з усіма представленими доказами.

7. Також під час судового слідства зафіксовано вибірковість суду в призначенні експертиз за клопотаннями сторін. Так, 18 листопада 2021 року суд задовольнив клопотання сторони обвинувачення про проведення додаткової судово-балістичної експертизи боєприпасів, у незаконному зберіганні яких звинувачують Джемілева. Раніше, 29 квітня 2021 року суд відмовив стороні захисту в призначенні фотопортретної експертизи низки осіб, фотопортретної та фоноскопичної експертизи щодо підсудного.

ПРЕЗУМПЦІЯ НЕВИНУВАТОСТІ

1. Оскільки підсудний не брав участі в судовому процесі, основні порушення

цього стандарту були зафіксовані в частині висвітлення судового процесу.

2. Нестримана кампанія в пресі може мати негативний вплив на справедливість судового розгляду, впливаючи на громадську думку і підштовхуючи суд до певних рішень. Було зафіксовано щонайменше 63 публікації, які можна віднести до цієї категорії. Значна кількість ЗМІ подавали в період судового процесу політичні заяви від імені високопоставлених представників влади Криму про причетність підсудного до водної блокади, а також про те, що вони розцінюють його дії як злочин.⁶ Це могло суттєво вплинути на позицію суду.

ПРИМЕЧАНИЯ★RU

Крым направит иск о блокаде в отношении Джемилева, Чубарова Сенченко

Власти республики считают украинских политиков ответственными за водную блокаду полуострова

28.03.2021 в 12:52 АВТОР: ДМИТРИЙ БУГАЙ

Крім того, у цьому переліку є необ'єктивні публікації про судовий процес, які представляють лише версію з боку обвинувачення, що суперечить професійним стандартам ЗМІ, які вимагають отримання коментарів другої сторони.

⁶ <https://primechaniya.ru/sevastopol/novosti/krym-napravit-isk-o-blokade-v-otnoshenii-dzhemileva-chubarova-i-senchenko/>

СПРАВА ПРОТИ МУСТАФИ ДЖЕМІЛЄВА

Щонайменше у 6 виданнях під час висвітлення судового процесу зафіксовано використання образливої та зневажливої лексики, зокрема вирази "ватажок-утікач", "екстреміст",⁷ "квартирник"⁸ (у значенні крадій, що проникає до помешкання через квартиру - відсилка до невисокого зросту та статури підсудного).

**ПОЛИТ
НАВИГАТОР**

О проекте Форум

EN RU

В Криму амнистировали экстремиста Джемилева

Любовь Смирнова. 22.04.2022 15:48 (Мск), Симферополь

Просмотров: 6314

Дзен, Крым, Меджлис, Россия, Украина

Городской суд Армянска вынес приговор по делу беглого главаря запрещенного в России за экстремизм крымско-татарского меджлиса Мустафы Джемилева.

Его признали виновным по трем статьям, дали 2 года условно, но тут же освободили от ответственности по амнистии, передает корреспондент «ПолитНавигатора».

Коммерсантъ

Подпис
на наш

Происшествия
22.04.2022, 18:29

В Крыму осудили и амнистировали лидера Меджлиса Джемилева

Суд Армянска в Крыму признал виновным в экстремизме лидера запрещенного в России Меджлиса крымскотатарского народа Мустафу Джемилева и освободил его от ответственности по амнистии, сообщили «Ъ» в пресс-службе суда.

У двух медіа зафіксовано поширення недостовірної інформації: "Новая газета" повідомила, що саме суд заборонив підсудному в'їзд до Криму,⁹ а "Коммерсантъ" написав, що Джемілева було засуджено за екстремізм.¹⁰ Також "Российская газета" використала маніпуляцію, коли в статті про можливу депортацію росіян із Криму, без посилання на першоджерело повідомила, що підсудний також робив неодноразово подібні заяви.

⁷ <https://www.politnavigator.net/v-krymu-amnistirovali-ehkstremista-dzhemileva.html>

⁸ <https://www.novoross.info/krim/65022-byvshiy-vor-fortochnik-dzhemilev-ugrozaet-vygnat-russkih-lyudey-iz-kryma.html>

⁹ <https://novayagazeta.ru/articles/2021/03/06/eks-glave-medzhliisa-krymskotatarskogo-naroda-zapretili-vezd-v-rossiiu-domarta-2034-goda>

¹⁰ <https://www.kommersant.ru/doc/5326238>

СПРАВА ПРОТИ ЖУРНАЛІСТА ВЛАДИСЛАВА ЄСИПЕНКА

ОПИС ПОДІЙ:

Владислав Єсіпенко був позаштатним журналістом проекту "Крим Реалії", структурного підрозділу міжнародної медіа-корпорації "Радіо Свобода". Періодично приїжджав до Криму, збирав інформацію за завданням редакції, вів зйомки різних локацій і брав інтерв'ю у жителів Криму на соціально-значущі теми. 10 березня 2021 року машину Єсіпенка зупинили співробітники ДПС на Ангарському перевалі, його змусили вийти і поклали на асфальт невідомі особи в балаклавах. Пасажирку, Єлисавету Павленко, яка їхала з ним, люди, які представилися співробітниками ФСБ, заставили пересісти в іншу машину і відвезли до її будинку, де одразу ж було проведено обшук. Тим часом про місцезнаходження Єсіпенко довгий час нічого не було відомо.

12 березня відбулося засідання щодо обрання стосовно Владислава Єсіпенка запобіжного заходу у зв'язку з підозрою у злочині за ст. 223.1 "Незаконне виготовлення вибухових речовин, незаконні виготовлення, перероблення або ремонт вибухових пристроїв". Адвокат Еміль Курбедінов, якого найняла дружина Єсіпенка, не був своєчасно сповіщений про дату і час засідання і не зміг потрапити до підзахисного ні до суду, ні в СІЗО. Уже 15 березня слідчий ФСБ повідомив, що журналіст відмовився від послуг Курбедінова, але не показав письмової відмови.

17 березня Єсіпенко, перебуваючи в будівлі ФСБ, дав інтерв'ю продюсеру телеканалу "Крим 24" Олегу Крючкову, в якому підтвердив роботу на українській спецслужби і зберігання саморобного

Владислав Єсіпенко після затримання і катування представниками ФСБ, фото: FSB RF

вибухового пристрою. У цей період до нього, як і раніше, не допускали незалежних адвокатів Еміля Курбедінова та Олексія Ладіна. Зустрітися зі своїми захисниками він зміг тільки 6 квітня і відразу ж повідомив, що його піддали тортурам і змусили обмовити себе. Згідно з текстом, за підписом Єсіпенка, в його машину співробітники ФСБ підкинули гранату, а його самого після затримання з мішком на голові везли кудись протягом години. Коли з голови Єсіпенка зняли мішок, він побачив, що перебуває в підвальному приміщенні в оточенні кількох людей, які були в балаклавах. Далі його насильно роздягнули догола, поклали на підлогу і на вуха наділи дві петлі з дротами. По дротах пустили струм. Катували його так усю ніч, ставили запитання про зв'язки зі спецслужбами України. Тортури струмом змінювалися побиттям, причому, як зазначає Єсіпенко, били не в голову, а намагалися влучити в живіт, ноги і пах. До ранку він дав свідчення на відеокамеру і підписав якісь папери. Після цього Єсіпенка повезли без адвоката на слідчі дії в район міста Армянськ, де він нібито зі схрону витягував гранату. Також співробітники ФСБ переконували його, що він має

СПРАВА ПРОТИ ЖУРНАЛІСТА ВЛАДИСЛАВА ЄСИПЕНКА

відмовитися від найнятих адвокатів і визнати співпрацю з українськими спецслужбами під час інтерв'ю кримському журналісту.

Наприкінці травня розслідування кримінальної справи було завершено.

Владиславу Єсіпенку висунули обвинувачення у злочині за двома статтями кримінального кодексу: 222.1 КК РФ "Незаконне придбання, передача, збут, зберігання, перевезення, пересилання або носіння вибухових речовин або вибухових пристроїв", 223.1 КК РФ "Незаконне виготовлення вибухових речовин, а так само незаконні виготовлення, перероблення або ремонт вибухових пристроїв".

СУДОВИЙ ПРОЦЕС:

Суд першої інстанції	Сімферопольський районний суд
Суддя:	Берберов Дявер Меметович
Прокурори:	Зайцев Сергій Миколайович (прокурор Сімферопольського району), Подольна Олена Вікторівна
Адвокати:	Ладін Олексій Олександрович, Омельченко Тарас Володимирович, Дінзе Дмитро Володимирович

Громадський захисник:	Куц Павло Миколайович
Дати засідань:	06.07.2021 - 16.02.2022
Результати розгляду:	6 років позбавлення волі та штраф у розмірі 110 тисяч рублів.

Суд апеляційної інстанції:	Верховний суд Республіки Крим
----------------------------	-------------------------------

Судді:	Глухова Євгенія Михайлівна (голова колегії), Гребеннікова Наталля Олександрівна, Цораєва Юлія Миколаївна
--------	--

Прокурор:	Аметова Діляра Серверівна
-----------	---------------------------

Адвокати:	Омельченко Тарас Володимирович, Дінзе Дмитро Володимирович
-----------	--

Дата розгляду:	18.08.2022
----------------	------------

Результати розгляду:	5 років позбавлення волі та штраф у розмірі 105 тисяч рублів.
----------------------	---

СПРАВА ПРОТИ ЖУРНАЛІСТА ВЛАДИСЛАВА ЄСИПЕНКА

Основні порушення окремих стандартів справедливого правосуддя:

СУДОВИЙ РОЗГЛЯД НЕЗАЛЕЖНИМ І НЕУПЕРЕДЖЕНИМ СУДОМ

1. Владислав Єсипенко був позаштатним кореспондентом видання "Крим.Реалії", що є однією з українських філій міжнародної медіа-корпорації "Радіо Свобода" та постійно висвітлює питання порушень прав людини на окупованій території, факти порушення норм міжнародного гуманітарного права, воєнні злочини, які скоюються в Криму, а також поширював офіційні заяви українських органів влади, пов'язані з процесами деокупації Криму. З урахуванням цих обставин для оцінки неупередженості суду має особливе значення, чи є судді, які брали участь у розгляді справи, колишніми суддями України, фігурантами кримінальних справ на території України, співучасниками фактів порушення прав людини або політичних переслідувань на окупованій території України.

- Суддя в першій інстанції Берберов Дявер Меметович є колишнім суддею України (Сімферопольський районний суд АРК), який зрадив присязі. У червні 2015 року Генеральна прокуратура України щодо нього відкрила кримінальне провадження і винесла підозру за фактом вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 111 КК України (державна зрада). Раніше цей суддя брав участь у розгляді справ про

адміністративне правопорушення щодо низки кримських мусульман, які вийшли на узбіччя доріг з одиночними пікетами в 2017 році.

- Голова колегії в апеляційній інстанції суддя Глухова Євгенія Михайлівна є колишньою суддею України (Роздольненський районний суд АРК), яка зрадила присязі. У червні 2015 року Генеральна прокуратура України щодо неї відкрила кримінальне провадження за фактом вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 111 КК України (державна зрада). У суді апеляційної інстанції Глухова розглядає справи з квітня 2022 року і за цей час взяла участь у розгляді апеляційних скарг у справах щодо 2 представників кримськотатарського батальйону ім. Номана Челебіджихана, а також невстановлених осіб за звинуваченням у намірах скоїти терористичні акти (серед них можливе продовження запобіжного заходу для Аметхана Абдулвапова, якого переслідують за релігійні переконання). Звертає також на себе увагу та обставина, що до переходу до Верховного суду Криму суддя Глухова в Сакському районному суді розглядала справу власника мережі автозаправок "ТЕС" Сергія Бейма про смертельну ДТП. За тиждень після припинення цієї справи вона закінчила свою діяльність у Сакському районному суді і через місяць стала суддею Верховного суду Криму.

СПРАВА ПРОТИ ЖУРНАЛІСТА ВЛАДИСЛАВА ЄСИПЕНКА

- Член колегії суддів в апеляційній інстанції суддя Цораєва Юлія Миколаївна раніше мала прізвище Чеснокова і є колишньою суддею України (Керченський міський суд АРК), яка зрадила присязі. У червні 2015 року Генеральна прокуратура України щодо неї відкрила кримінальне провадження і винесла підозру за фактом злочину, передбаченого ч. 1 ст. 111 КК України (державна зрада). У суді апеляційної інстанції Цораєва (Чеснокова) входила до складу колегії під час розгляду таких політично вмотивованих справ, як кримінальне переслідування щодо глави Меджлісу кримськотатарського народу Рефата Чубарова, а також розгляд апеляційної скарги на вирок у кримінальній справі щодо активіста національного руху кримських татар Едема Бекірова.
- Член колегії суддів в апеляційній інстанції суддя Гребеннікова Наталя Олександрівна є колишнім суддею України (Білогірський міський суд АРК), яка зрадила присязі. У червні 2015 року Генеральна прокуратура України щодо неї відкрила кримінальне провадження і винесла підозру за фактом злочину, передбаченого ч. 1 ст. 111 КК України (державна зрада).

Ці особливості біографій суддів могли впливати на винесення рішення, оскільки підсудний є співробітником української філії міжнародного засобу масової інформації, в якому системно висвітлювалися питання репресій проти кримських татар, воєнні злочини на окупованій території, порушення прав людини і діяльність України щодо покарання винних у цих злочинах.

За таких умов, незалежність та неупередженість суддів, які є фігурантами кримінальних справ в Україні та переважно причетні до репресій проти кримських татар, викликає обґрунтовані сумніви.

Владислава Єсіпенка виводять із суду після завершення чергового засідання по його справі

2. На залежність суддів в ухваленні рішень у цій справі можуть додатково вказувати такі обставини:
 - на час допитів співробітників ФСБ суддя видаляв слухачів із зали засідань, невмотивовано оголошуючи цю частину засідань у закритому режимі
 - Час, який перебував суддя першої інстанції в нарадчій кімнаті для оцінки всіх доказів склав 22 години. Цей час видається недостатнім для всебічного та об'єктивного вивчення матеріалів судового слідства, під час якого було допитано щонайменше 8 свідків та підсудного, а також наявна вибухо-технічна експертиза, матеріали дослідчої перевірки про застосування тортур, відеофайли, протокол слідчого експерименту та ціла низка інших доказів.

СПРАВА ПРОТИ ЖУРНАЛІСТА ВЛАДИСЛАВА ЄСИПЕНКА

3. Крім того, аналіз аудіозаписів судового процесу дає змогу встановити, що щонайменше в 4 із 12 засідань суддя в першій інстанції нехтував вимогою зберігати неупередженість, багаторазово та необґрунтовано втручався в перебіг допиту свідків або демонстрував емоційну нестриманість.

- 06.09.2021 на запитання захисника, звернене до свідка, співробітника ФСБ, Дениса Коровіна, відповів суддя фразою "Відкрийте КПК і дізнаєтеся!", при цьому суддя демонстрував роздратування.
- 06.09.2021 суд відмовив оглянути фотографію для усунення суперечностей, а на заперечення захисту відповів: "Ну не з'ясуємо, значить, буде голова у всіх боліти. Ми все з'ясували!"
- 13.09.2021 на запитання захисту до свідка, співробітника ФСБ, Антона Грищенка, чи роз'яснював він права підсудному, відповів суддя фразою: "То ви у Коровіна спитайте, що роз'яснювалося, а що ні!"
- 05.10.2021 на уточнювальне запитання захисту до свідка, співробітника ФСБ, В'ячеслава Тропіна, відповів суддя фразою: "Він сказав, що це не важливо, я вас попрошу не сперечатися".

Владислав Єсипенко в "акваріумі" перед судовим засіданням, фото: Радіо Свобода

При цьому суддя самостійно інтерпретував відповідь свідка, який за допомогою фрази "це не важливо" спробував відмовитися відповідати на запитання.

- 12.10.2021 під час відповіді свідка Єлизавети Павленко суддя перебив її, помітно підвищивши голос: "Вона побачила на відео заборонені предмети, яких у реальності не було! Все! Наступне запитання!"

Важливо зазначити, що в більшості випадків суддя втрачав неупередженість під час допитів співробітників ФСБ.

ПУБЛІЧНИЙ РОЗГЛЯД

1. В суді першої та апеляційної інстанцій вживалися заходи для своєчасного інформування суспільства про дату і час майбутніх засідань. Інформація про засідання завжди розміщувалася на офіційному сайті відповідного суду своєчасно. Також після оголошення вироку в прийнятний строк було оприлюднено текст судового рішення та після розгляду апеляційної скарги - текст ухвали.
2. Водночас суд першої інстанції суттєво обмежив відкритість судового процесу. Із 16 судових засідань у першій інстанції 4 відбулися без слухачів (зокрема дебати сторін і виступи підсудного з останнім словом), а 12 у режимі обмеженого доступу - суддя ухвалив допустити одного слухача на перше засідання по суті,

СПРАВА ПРОТИ ЖУРНАЛІСТА ВЛАДИСЛАВА ЄСИПЕНКА

надалі на всі засідання допускався лише цей конкретний слухач, для решти охочих можливість потрапити на судові засідання було виключено. Таке свавільне рішення суперечить принципу гласності та відкритості судових процесів.

3. Щонайменше в 4 засіданнях суд ухвалював рішення про видалення єдиного слухача із зали суду на період допиту свідків із числа співробітників ФСБ, мотивуючи це тим, що на засіданні оголошуються їхні персональні дані. Суд не посилається на законну норму, яка обмежує присутність слухачів на допиті з цієї причини, а також не вжив заходів щодо повернення слухачів до зали суду після оголошення персональних даних цих свідків.

4. Оголошення вироку в суді першої інстанції відбулося без участі слухачів, жодного з них не пустили в будівлю суду. Також невідомо, чи були розглянуті клопотання представників ЗМІ, які надіслали письмові заяви до канцелярії суду з проханням забезпечити їхню присутність на оголошенні вироку. Це вказує на порушення п.1 ст. 6 ЄКПЛ "...Судове рішення оголошується публічно...". Крім того, суддя не приділяв питанню забезпечення публічності та відкритості судового процесу необхідної уваги, що призвело до таких порушень:

- 16 листопада 2021 року виїзне засідання для огляду машини підсудного відбулося без участі слухачів. Клопотання представника ЗМІ про можливість бути присутнім під час виїзного засідання не було розглянуте своєчасно для забезпечення публічності на цьому етапі судового слідства.

- Щонайменше у 4 випадках суд відмовляв у задоволенні клопотань представників різних ЗМІ щодо присутності в судових засіданнях та висвітлення судового процесу. Відмови суд мотивував маленьким приміщенням, у якому не достатньо місць для слухачів, а також розпорядженням Верховного суду Республіки Крим про заходи протидії поширенню коронавірусної інфекції.
- 5 жовтня 2021 року під час перерви в черговому судовому засіданні начальник конвойного підрозділу заборонив фотографування підсудного, незважаючи на ухвалу суду щодо дозволу проведення фото та відеофіксації під час перерв у судових засіданнях, і суд на це не реагував
- 13 грудня 2021 року під час проведення судового експерименту на черговому судовому засіданні за присутності одного допущеного слухача, суд не вжив заходів для того, щоб слухачеві було видно, які речові докази оглядаються та які дії виконуються під час проведення слідчого експерименту.

Адвокат Дмитро Дінзе дає коментар журналістам, які не потрапили в суд, про перебіг процесу

СПРАВА ПРОТИ ЖУРНАЛІСТА ВЛАДИСЛАВА ЄСИПЕНКА

5. Примітно, що суддя періодично чинив психологічний тиск на слухача, погрожуючи видалити його із зали суду, якщо він ходитиме під час засідання або робитиме фото- і відеозйомку. При цьому в суду не було підстав для таких попереджень, оскільки слухач не робив спроб порушувати встановлений порядок. Також державний обвинувач регулярно вимагав видалення слухача і заборони вести аудіозапис, а суддя часто наголошував, що дозволяє вести тільки аудіозапис, в той час як дане питання перебуває поза межами його повноважень і є невід'ємним правом слухача в будь-якому відкритому судовому процесі.

6. Для присутності під час розгляду апеляційної скарги слухачів допущено не було. Пристави на вході в будівлю суду пояснили, що доступ для осіб, які не є учасниками процесу, обмежений у зв'язку із заходами протидії поширенню нової коронавірусної інфекції. З цієї ж причини оголошення ухвали апеляційної інстанції відбулося без слухачів, порушуючи п.1 ст. 6 ЄКПЛ "...Судове рішення оголошується публічно..."

РІВНІСТЬ СТОРІН

1. Аналіз аудіозаписів судового процесу дає змогу встановити, що щонайменше у 3 з 12 засідань суддя знімав питання захисту до свідків, без переконливої аргументації своїх дій. При цьому суд не робив аналогічних дій під час допиту свідків представником державного обвинувачення, а іноді й зовсім відверто підтримував його позицію.

Зокрема:

- 28.09.2021 суд підтримував прокурора та знімав питання захисту, які на його думку вже звучали, що не завжди відповідало дійсності;
- 05.10.2021 суд зняв усі питання захисту, які стосувалися обставин проведення відеозйомки на місці оперативного заходу, відеозапису з якого немає в матеріалах справи;
- 08.12.2021 захистом було заявлено заперечення на дії головуючого, який обмежує, на думку адвоката Омельченка, допит експерта. Суддя знімав запитання, бо вважав їх "знущанням".

Дружина Владислава Єсіпенка пикетує офіс Президента України, фото: Zmina

Таким чином, під час розгляду справи в першій інстанції було обмежено одне з базових прав, передбачених ЄКПЛ у частині забезпечення справедливого судового розгляду, - право на допит осіб, які показують проти обвинуваченого.

2. Під час судового слідства сторона захисту була позбавлена можливості допитати важливого свідка. Зокрема, суддя відхилив клопотання про виклик і допит вибухотехніка, який знешкоджував гранату, знайдену в

СПРАВА ПРОТИ ЖУРНАЛІСТА ВЛАДИСЛАВА ЄСИПЕНКА

машині підсудного. Це також дискримінувало захист у праві на допит осіб, які показують проти обвинуваченого.

3. Також під час судового слідства зафіксовано вибірковість суду під час розгляду клопотань сторін щодо витребування документів або відомостей, які мають значення для справи. Зокрема, судом було відмовлено захисту в запиті інформації про білінг мобільного телефону підсудного, про витребування реєстраційних журналів і методики проведення вибухотехнічної експертизи, про витребування матеріалів оперативно-розшукової діяльності, на підставі яких проводилося затримання Владислава Єсіпенка. Примітно, що водночас суд задовольнив клопотання сторони обвинувачення про витребування у військово-слідчому комітеті висновку за заявою про тортури з боку ФСБ щодо підсудного.

4. Суд відмовив у долученні до матеріалів справи альтернативного висновку спеціаліста-вибухотехніка, а також письмових пояснень дружини підсудного щодо обставин, які мають значення для справи. Ці відмови вказують на дисбаланс сторін у можливостях представляти та долучати докази, оскільки за час судового процесу суд двічі долучав до матеріалів справи виправлені версії обвинувального висновку державного обвинувача.

5. Серед рекомендацій про дотримання стандартів рівності сторін є, зокрема, і рекомендація про рівновіддалене розміщення сторін від суду. У цьому кримінальному процесі сторона обвинувачення перебувала значно ближче (не менше 1 метра) до суду, ніж сторона

захисту.

6. Щонайменше у двох випадках суд не забезпечив належну процесуальну поведінку сторони обвинувачення - проігнорував порушення порядку та не зробив зауважень, на яких наполягала сторона захисту. В одному випадку прокурор назвала редакцію ЗМІ "зборищем", суд став пояснювати захисту, що вона не так сказала, хоча фактично визнав, що таке визначення звучало: "Вона не так сказала, вона сказала: це офіційно було чи не офіційно? Офіційно вона назвала зборище", - пояснив суддя. У другому випадку прокурор зробила підказку свідку обвинувачення, а на прохання зробити їй зауваження суд не відреагував.

7. Із зафіксованих під час спостереження 15 клопотань сторони захисту, тільки в 6 випадках було ухвалено рішення про їхнє задоволення, в той час як усі 3 відмічені за процес клопотання сторони обвинувачення були задоволені.

ПРЕЗУМПЦІЯ НЕВИНУВАТОСТІ

1. Протягом усього судового процесу в першій інстанції підсудного утримували в "акваріумі". Знаходження обвинувачених у клітці або "акваріумі" саме по собі формує образ винного, порушуючи презумпцію невинуватості.

2. Нестримана кампанія в пресі може негативно вплинути на справедливість судового розгляду, впливаючи на

СПРАВА ПРОТИ ЖУРНАЛІСТА ВЛАДИСЛАВА ЄСИПЕНКА

громадську думку і підштовхуючи суд до певних рішень. Зафіксовано щонайменше 22 публікації з акцентом на причетність підсудного до вчинення дій, у яких йому не було пред'явлено обвинувачення. Контекст публікацій стосувався причетності підсудного до співпраці з українськими спецслужбами та шпигунства, що не входило до обсягу пред'явленого журналісту обвинувачення.

Водночас щонайменше в одному випадку на етапі проведення судового слідства на сайті севастопольського інтернет-видання "Примечания" було опубліковано недостовірну інформацію про те, що підсудному пред'явлено обвинувачення у

ПРИМЕЧАНИЯ+RU

Суд над інформатором спецслужб України почався в Криму

Рассматривается дело арестованного в середине марта гражданина РФ Владислава Есипенко

15.07.2021 в 19:36 АВТОР: ДМИТРИЙ БУГАЙ

злочині, пов'язаному зі збором інформації для українських спецслужб.¹¹ До розгляду справи в суді щонайменше у двох випадках медіа стверджували, що вирок стосувався співпраці зі спецслужбами України, а не пред'явлених обвинувачень.

¹¹ <https://primechaniya.ru/sevastopol/novosti/sud-nad-informatorom-specsluzhb-ukrainy-nachalsya-v-krymu/>

СПРАВА ПРОТИ КОСТЯНТИНА ШІРІНГА

ОПИС ПОДІЙ:

15 квітня 2020 року з повідомлення ФСБ стало відомо про затримання членів "української розвідувально-диверсійної групи", до якої входила російська військовослужбовиця, підозрювана у видачі державної таємниці. Пізніше стало відомо, що також йдеться про 60-річного киянина Костянтина Ширінга, а затримана військовослужбовиця - це його цивільна дружина Тетяна Кузьменко з Феодосії. За версією слідства, вони за завданням української розвідки збирали відомості про роботу бригади зенітно-ракетних військ, у якій проходила службу за контрактом дружина Ширінга.

Пізніше в російських медіа з'явився коментар адвоката Олега Глушка (відомого тісними зв'язками з кримським УФСБ) про те, що під час слідства Костянтин Ширінг свою провину не визнавав, стверджуючи, що цивільна дружина його обмовляє. Також цей адвокат повідомив, що підслідного етапували до московського СІЗО "Лефортово", оскільки справу передано до центрального апарату слідчого управління ФСБ.

14 липня 2021 року кримінальну справу стосовно Костянтина Ширінга за статтею 275 "Шпигунство" було передано до Верховного суду Республіки Крим. Судовий процес розпочався 11 серпня 2021 року і проходив у закритому режимі. На першому засіданні підсудному викликали "швидку", оскільки він страждав на серцево-судинні захворювання. Весь процес пройшов за 7 судових засідань. У дебатах підсудний провину не визнавав, пояснив, що дружина його обмовила, щоб врятувати їхню спільну

дитину від передання в інтернат. Оскільки вона також обвинувачувалася за статтею 276 "Державна зрада", за потрібні слідству свідчення їй було обрано запобіжний захід у вигляді домашнього арешту, а виконання вироку відтерміновано до повноліття дитини. 14 жовтня 2021 року Верховний суд Республіки Крим визнав Костянтина Ширінга винним і засудив до 12 років позбавлення волі. 25 січня 2022 року на виїзному засіданні колегії Третього апеляційного суду загальної юрисдикції під головуванням судді Олени Капоріної була розглянута апеляційна скарга на вирок у даній справі, проте за підсумками було винесено ухвалу, якою рішення Верховного суду Криму залишено без змін.

Через рік, 7 лютого 2023 року, стало відомо, що Костянтин Ширінг помер у в'язниці в Оренбурзькій області. Це могло статися внаслідок відсутності належної медичної допомоги за наявності серйозних серцево-судинних захворювань. У період судового процесу Ширінг неодноразово звертав увагу, що йому не надають медичну допомогу в Сімферопольському СІЗО, на адміністрацію якого він подав щонайменше 5 скарг.

Костянтин Ширінг під час обрання судом запобіжного заходу, фото: НТВ

СПРАВА ПРОТИ КОСТЯНТИНА ШІРІНГА

СУДЕБНИЙ ПРОЦЕС:

Суд першої інстанції:

Верховний суд
Республіки Крим

Судді:

Хіневич Алла
Миколаївна, не
встановлено, не
встановлено

Прокурор:

не встановлено

Адвокат:

Дінзе Дмитро
Володимирович

Дати засідань:

11.08.21 - 14.10.21

Результати розгляду:

12 років позбавлення волі

Суд апеляційної інстанції:

Третій апеляційний суд загальної юрисдикції (виїздне засідання)

Судді:

Капоріна Олена
Євгеніївна, не
встановлено, не
встановлено

Прокурор:

не встановлено

Адвокат:

Дінзе Дмитро
Володимирович

Дата засідання:

25.01.2022

Результати розгляду:

Вирок залишений без змін

Основні порушення окремих стандартів справедливого правосуддя:

СУДОВИЙ РОЗГЛЯД НЕЗАЛЕЖНИМ І НЕУПЕРЕДЖЕНИМ СУДОМ

Костянтин Шірінг звинувачувався у співпраці з українською розвідкою. Крім того, він був громадянином України і за оцінками правозахисників, не приховував свої проукраїнські погляди. З огляду на ці обставини, для оцінки неупередженості суду має особливе значення, чи є судді, які брали участь у розгляді справи, колишніми суддями України, фігурантами кримінальних справ на території України, співучасниками фактів порушення прав людини або політичних переслідувань на окупованій території України.

Суддя Алла Хіневич є колишнім українським суддею, яка дала присягу російського судді з порушенням чинного в РФ законодавства (маючи подвійне громадянство). Крім того, Алла Хіневич на території України підозрюється в скоєнні кримінального злочину

СПРАВА ПРОТИ КОСТЯНТИНА ШИРІНГА

"Державна зрада", що також могло впливати на ухвалений вирок, оскільки підсудний, на думку "Кримської правозахисної групи", мав і не приховував чітку політичну позицію щодо територіальної цілісності України, що і стало основним приводом для його переслідування. Також варто зазначити, що раніше суддя Алла Хіневич неодноразово ухвалювала обвинувальні вироки у політично вмотивованих справах, зокрема щодо учасника подій на Майдані Андрія Коломійця, засновника кримськотатарського добровольчого батальйону Ленура Іслямова, а також звинуваченого в державній зраді та співпраці з українськими спецслужбами Івана Яцкіна.

Суддя Олена Капоріна є російським суддею, яка роком раніше ще працювала в Ставропольського крайовому суді. У порушення норм міжнародного гуманітарного права брала участь у судовому процесі з виїздом для цього на окуповану територію. Російське громадянство та очевидне кар'єрне зростання могли впливати на суддю під час розгляду цієї справи, оскільки підсудний є громадянином України та обвинувачується в заподіянні шкоди російським інтересам.

ПУБЛІЧНИЙ РОЗГЛЯД

1. Усі засідання за цим судовим процесом відбулися в закритому режимі.
2. Проголошення вступної та резолютивної частини вироку (згідно зі ст. 241 КПК РФ) має здійснюватися у відкритому судовому засіданні. Проголошення вироку за підсумками цього судового процесу

відбулися в закритому режимі.
відбулося в закритому режимі.

3. Інформація про прізвище підсудного, склад суддівської колегії, сторони у справі на сайті Верховного суду Криму була прихована.
4. На офіційному сайті суду відсутній винесений за підсумками розгляду справи судовий вирок.
5. Усі перераховані порушення були відзначені і в діях суду апеляційної інстанції.

РІВНІСТЬ СТОРІН

1. У зв'язку з відсутністю гласності в судовому процесі, зафіксувати критерії, що дають змогу оцінити дотримання принципу рівності сторін, не виявилось можливим.
2. Водночас необхідно зазначити, що підсудний неодноразово повідомляв про проблеми зі здоров'ям, відсутністю необхідної медичної допомоги і про те,

Конвой забирає Костянтина Ширінга після судового засідання, фото: FSB RF

СПРАВА ПРОТИ КОСТЯНТИНА ШИРІНГА

що йому відмовили у зустрічі з Уповноваженим з прав людини в Криму. Усі ці обставини можуть вказувати на те, що підсудний у період судового процесу перебував у вразливому становищі та за станом здоров'я був обмежений у можливостях свого захисту.

ПРЕЗУМПЦІЯ НЕВИНУВАТОСТІ

1. У зв'язку з відсутністю гласності в судовому процесі, зафіксувати критерії, що дають змогу оцінити дотримання принципу презумпції невинуватості, не вдалося. Водночас, за інформацією адвоката підсудного, упродовж судового процесу Костянтин Ширінг перебував у спеціальному боксі. Знаходження обвинувачених у клітці або "акваріумі" саме по собі формує образ винного.

2. Крім того, було відзначено щонайменше 14 публікацій у кримських і російських ЗМІ,

однак більшість із них було зроблено після набрання чинності вироку і вони не мали впливу на винесення рішення.

Виняток становить стаття у виданні "Коммерсант", зроблена ще під час попереднього слідства. Заголовок цієї публікації та фраза "шпигунський скандал" у стверджувальному ключі подає версію слідства про причетність сімейної пари до інкримінованих злочинів ще до початку судового розгляду.¹²

Коммерсантъ

Под
на 1

Шпионские скандалы
19.05.2020, 20:50

Прапорщик изменила родине с мужем

Стали известны подробности шпионского скандала в Крыму

Как стало известно "Ъ", из Крыма в Москву этапировали украинца Константина Ширингу, обвиняемого ФСБ в шпионаже. По версии следствия, он вместе с сожительницей, российской военнослужащей из Феодосии, входил в действующую на полуострове группу, курируемую главным управлением разведки Минобороны (ГУР МО) Украины. Господин Ширинга связь с украинской разведкой отрицает, утверждая, что его оговорила супруга, обвиняемая в измене родине за сбор информации о вооружении и численности личного состава зенитного ракетного полка.

¹²<https://www.kommersant.ru/doc/4349277>

СПРАВА ПРОТИ “СВІДКІВ ІЄГОВИ” З АРМЯНСЬКУ

ОПИС ПОДІЙ:

У серпні 2021 року ФСБ порушила кримінальну справу проти мешканців міста Армянська Олександра Литвинюка та Олександра Дубовенка, звинувативши їх в організації діяльності екстремістської організації, а саме - релігійного об'єднання "Свідків Єгови".

"Свідків Єгови" почали переслідувати в Криму після того, як 2017 року Верховний суд Російської Федерації визнав екстремістською діяльність "Управлінського центру Свідків Єгови в Росії", заборонивши його діяльність і діяльність усіх 395 відділень на території Росії, перші вироки було оголошено 2020 року. Це стало сьомою кримінальною справою на території Криму щодо представників цієї релігійної групи. Згідно з матеріалами обвинувального висновку, Литвинюк і Дубовенко використовували програмне забезпечення для здійснення відеоконференцзв'язку "Zoom" для залучення нових членів організації. Як запобіжний захід для обох судом було обрано запобіжний захід у вигляді домашнього арешту.

5 квітня 2022 року у Армянському міському суді розпочався розгляд справи по суті. Загалом відбулося 42 засідання. За підсумками судового процесу 1 грудня 2022 року суддя Армянського міського суду Тетяна Феденєва визнала Олександра Литвинюка та Олександра Дубовенка винними, засудила до 6 років позбавлення волі з відбуванням покарання в колонії загального режиму. Також було накладено додаткове обмеження у вигляді позбавлення права займатися

просвітницькою діяльністю, діяльністю, пов'язаною з виступами та публікаціями в засобах масової інформації, строком на 5 років. Підсудні були взяті під варту в залі суду.

23 березня 2023 року Верховний суд Криму залишив чинним вирок першої інстанції в частині позбавлення волі, скасувавши додаткові обмеження.

СУДОВИЙ ПРОЦЕС:

Суд першої інстанції:	Армянський міський суд
Суддя:	Феденєва Тетяна Миколаївна
Прокурор:	Садикова Мінігюль Шевкетівна
Адвокати:	Галушко Юлія Анатоліївна (у Литвинюка), Войцеховський Сергій Вікторович (у Дубовенко)
Дати засідань:	05.04.2022- 01.12.2022
Результати розгляду:	6 років позбавлення волі та позбавлення права займатися просвітницькою діяльністю, діяльністю, пов'язаною з виступами та публікаціями в ЗМІ, розміщувати матеріали в інформаційно-телекомунікаційних мережах, включно з мережею Інтернет, на строк 5 років.

СПРАВА ПРОТИ “СВІДКІВ ІЄГОВИ” З АРМЯНСЬКУ

Суд апеляційної інстанції:	Верховний суд Республіки Крим
Судді:	Михайлов Дмитро Олегович (головуючий), Редько Галина Володимирівна, Латинін Юрій Анатолійович (члени колегії)
Прокурор:	Туренко Олександр Володимирович
Адвокати:	Галушко Юлія Анатоліївна (у Литвинюка), Войцеховський Сергій Вікторович (у Дубовенко)
Дата засідання:	16.03.2023
Результати розгляду:	6 років позбавлення волі

Основні порушення окремих стандартів справедливого правосуддя:

СУДОВИЙ РОЗГЛЯД НЕЗАЛЕЖНИМ І НЕУПЕРЕДЖЕНИМ СУДОМ

1. Справа в першій інстанції була розглянута суддею Тетяною Феденєвою, яка є російською суддею і раніше була переведена з Жигулівського районного суду Самарської області РФ.

У порушення норм міжнародного гуманітарного права брала участь у судовому процесі на окупованій території. Російське громадянство та очевидне кар'єрне зростання могли впливати на суддю під час розгляду цієї справи, оскільки слідство проводили співробітники ФСБ, а також у зв'язку із загальноросійською практикою судових переслідувань "Свідків Єгови".

2. Скаргу в апеляційній інстанції було розглянуто колегією суддів, до складу якої входили двоє колишніх суддів України (Галина Редько та Юрій Латинін), щодо яких Генеральною прокуратурою України розпочато кримінальне провадження згідно зі ст. 111 "Державна зрада". Головував в апеляційному процесі суддя Михайлов Дмитро Олегович, який у Верховному суді розглядає справи з 2021 року. 16 вересня 2021 року він брав участь у розгляді апеляційної скарги на вирок активісту кримськотатарського руху Едему Бекірову, а також був головою колегії з розгляду вироку щодо лідера кримських татар Мустафи Джемілева.

Засуджені не мали очевидного зв'язку з українською державою або кримськими татарами, тому немає підстав вважати ставлення суду упередженим до цієї справи у зв'язку з кримінальним переслідуванням в Україні. Водночас перелічені обставини викликають певні сумніви в тому, наскільки суд був незалежним під час розгляду цієї справи.

2. У зв'язку з тим, що судочинство у цій справі відбувалося переважно в

СПРАВА ПРОТИ “СВІДКІВ ІЄГОВИ” З АРМЯНСЬКУ

закритому режимі, за підсумками спостереження не вдалося зафіксувати упереджене ставлення судді до учасників процесу, а також ознаки, які вказують на залежність суду. Однак, у цій ситуації до уваги беруться твердження самих підсудних про те, що суддя першої інстанції не приховувала свого упередженого ставлення та демонструвала ознаки залежності. Зокрема:

- в останньому слові Дубовенка згадується, що суддя час від часу ставила запитання "чому ми не обрали "нормальну християнську" віру, а сповідуємо релігію "Свідків Єгови"
- 29.04.2022 за твердженнями підсудних, суддя відкрито перешкоджала в наданні адвокатом допомоги своєму підзахисному Литвинюку
- 15.06.2022 за твердженнями підсудних, суддя давала деякі відповіді за свідка - співробітника ФСБ, а також знімала запитання цьому свідку з боку захисту.
- 18.06.2022 за твердженнями підсудних, судді було заявлено недовіру у зв'язку із зацікавленістю в результаті справи. Клопотання про недовіру не було задоволено.
- 19.06.2022 за твердженнями підсудних, суддя під час допиту свідків захисту перебувала їхній виступ, а також висловлювала своє негативне ставлення до релігії "Свідків Єгови".
- 08.09.2022 за твердженнями підсудних, судді було заявлено друге клопотання про недовіру у зв'язку із зацікавленістю в результаті справи.

- з матеріалів ухвали суду апеляційної інстанції відомо, що у своїй скарзі адвокат Галушко вказує: "поведінка судді може свідчити про її особисту зацікавленість у результаті справи і пасивність у зв'язку з фальсифікацією слідством матеріалів кримінальної справи"
- з матеріалів ухвали суду апеляційної інстанції відомо, що у своїй скарзі адвокат Галушко зазначає: суддя не приховувала "своїх упереджень і антипатій до релігії Свідків Єгови", а також була помітна її "залежність від співробітників ФСБ".
- з матеріалів ухвали суду апеляційної інстанції відомо, що у своїй скарзі адвокат Войцеховський вказує: суддя продемонструвала "своє ставлення, яке відрізняється від ставлення до представників "традиційних" релігій".

ПУБЛІЧНИЙ РОЗГЛЯД

1. На офіційному сайті Армянського міського суду була відсутня повна інформація про справу, що

Віряни Олександр Литвинюк і Олександр Дубовенко біля суду, фото: jw-russia.org/

СПРАВА ПРОТИ “СВІДКІВ ІЄГОВИ” З АРМЯНСЬКУ

розглядається, - приховані особисті дані підсудних. Таким чином, дізнатися про дату, час і місце проведення засідань у цьому процесі через офіційні ресурси було неможливо. Також було приховано інформацію про сторони у цій справі.

2. Суд першої інстанції не опублікував у розумні строки вирок у цій справі. Оголошення вироку відбулося в закритому режимі. Це вказує на порушення п.1 ст. 6 ЄКПЛ "...Судове рішення оголошується публічно...".

3. Згідно з офіційною інформацією з сайту Армянського міського суду, суддя першої інстанції ухвалила рішення про оголошення судового процесу в закритому режимі в період, починаючи з 22.04.22 (відтоді 6 засідань відбулися у відкритому режимі, решта - в закритому). Однак, фактично суд не допустив участі слухачів протягом усіх засідань у цій кримінальній справі. Чим було мотивовано обмеження гласності та відкритості судочинства - з'ясувати не вдалося. З матеріалів ухвали суду апеляційної інстанції відомо, що у своїй скарзі адвокат Галушко вказує: "процес неправомірно і свавільно проходив у закритому режимі".

4. У суді апеляційної інстанції кількість слухачів, допущених до зали засідань, було обмежено до 4 осіб, що пояснювалося заходами профілактики розповсюдження коронавірусної інфекції та забезпеченням безпечного розміщення громадян у залі суду. У зв'язку з цим публічність і відкритість судового процесу були забезпечені недостатньою мірою.

РІВНІСТЬ СТОРІН

1. У зв'язку з відсутністю можливості безпосередньо спостерігати за судовим процесом, об'єктивно і всебічно оцінити дотримання принципу рівності сторін не виявилось можливим.

2. У той же час, вважаємо за необхідне відзначити ті факти, про які стало відомо зі слів підсудних і змісту постанови апеляційної інстанції. Суд першої інстанції відмовив у допиті експертів, зокрема особи, яка склала висновок комплексної психолого-лінгво-релігієзнавчої експертизи. З урахуванням того, що висновки цієї експертизи було покладено в основу вироку, відмова в допиті експерта була очевидним обмеженням одного з базових прав, передбачених ЄКПЛ у частині забезпечення справедливого судового розгляду - права на допит осіб, які показують проти обвинуваченого.

3. Зі слів підсудних сторона захисту була позбавлена можливості долучити до матеріалів справи докази на 27 аркушах, які на етапі досудового слідства були долучені у справу, проте потім зникли з матеріалів справи. Це може мати ознаки порушення стандарту ЄКПЛ, який стосується збалансованої можливості сторін ознайомитися з усіма представленими доказами.

4. Із зафіксованих під час аналізу 13 клопотань сторони захисту, лише в 1 випадку було ухвалено рішення про задоволення, в той час як усі відомі в рамках дослідження 4 клопотання сторони обвинувачення були задоволені.

СПРАВА ПРОТИ “СВІДКІВ ІЄГОВИ” З АРМЯНСЬКУ

ПРЕЗУМПЦІЯ НЕВИНУВАТОСТІ

1. Протягом усього судового процесу в першій інстанції не було зафіксовано явних ознак порушення презумпції невинуватості підсудних.

2. Нестримана кампанія в пресі може мати негативний вплив на справедливість судового розгляду, впливаючи на громадську думку і підштовхуючи суд до певних рішень. Зафіксовано щонайменше 18 публікацій задовго до початку судового слідства.

КОМПРОМАТ ГРУПП

ВАНІЯ КРИМИНАЛ ПОЛІТИКА ВЛАСТЬ ЕКОНОМІКА СПЕЦСЛУЖБИ
структури Финансы Контрабанда Рейдеры Убийства Наркомафия Воры ОПІ
Д Е Ж З И К Л М Н О П Р С Т У Ф

ФСБ задержала в Крыму вербовщиков «Свидетелей Иеговы»

Новости Источник: Lenta.ru 10-08-2021, 19:57 2 704 0

10 АВГУСТА 2021, 16:32

ФСБ пресекла деятельность ячейки «Свидетелей Иеговы» в Крыму

Текст: Евгения Шестаков

ФСБ пресекла в Крыму деятельность ячейки, запрещенной в России экстремистской религиозной организации «Свидетели Иеговы», сообщила пресс-служба УФСБ России по Республике Крым и городу Севастополю.

«Установлено, что двое жителей города Армянска в различных помещениях проводили собрания и выступления, пропагандировали идеи религиозной организации «Свидетели Иеговы», а также вербовали в свои ряды новых adeptов. В целях конспирации собрания проводились с использованием видеосвязи через

Головний акцент публікацій був спрямований на недоведену на той період судом приналежність затриманих осіб до релігійних екстремістських спільнот, проведення "вербувань",¹³ "підпільну діяльність" і наявність законспірованих осередків.¹⁴

У багатьох матеріалах згадується роль ФСБ у припиненні злочину, що також могло мати вплив на справедливість судового рішення.

¹³ <https://compromat.group/news/47258-fsb-zaderzhala-v-krymu-verbovschikov-svideteley-iegovy.html>

¹⁴ <https://vz.ru/news/2021/8/10/1113194.html>

СПРАВА ПРОТИ ВИКРАДЕНОГО РУСТЕМА ОСМАНОВА

ОПИС ПОДІЙ:

Після початку повномасштабного вторгнення на новоокупованій території почалися масштабні викрадення цивільних осіб. На півдні України до їх числа входили голови громад, волонтери, журналісти, колишні учасники АТО, а також кримські татари, яких підозрюють у тому, що вони були раніше учасниками добровольчого батальйону імені Номана Челебіджихана, причетного до блокування продовольства та енергопостачання на окупований півострів у 2014 році. На відміну від решти викрадених, цю категорію людей практично одразу вивозили на територію Криму і передавали до слідчих органів ФСБ. На момент підготовки звіту було відомо про 8 жителів із новоокупованих територій, яких вивезли до Криму за підозрою у скоєнні цього злочину. Мешканця селища Каланчак Херсонської області Рустема Османова викрали озброєні люди 15 квітня 2022 року просто зі свого будинку. Він стверджує, що це були російські військові, які дійсно в той період контролювали територію Херсонської області навколо Каланчака.

Рустем Османов під час оформлення арешту на кордоні з Кримом, фото: FSB RF

Бити його почали ще в будинку на очах родини. Потім одягли на голову мішок, на руки - кайданки і посадили в машину, де продовжили його бити. Через невстановлений період часу його висадили на прикордонному пункті пропуску, де його офіційно затримали "під час спроби в'їхати до Криму через автомобільний пункт пропуску "Армянськ".

За словами Османова, від нього вимагали дати на камеру пояснення, що він сам їхав до Криму і його затримали тільки на пункті пропуску. Коли він став це заперечувати, невідомі люди у формі погрожували, що вб'ють і його, і всю його сім'ю. Побоюючись за близьких, кримський татарин виконав ці вимоги, після чого його доправили в Управління ФСБ у Республіці Крим та місті Севастополі. Там Рустем Османов зазнав тортур, після яких підписав необхідні для слідства зізнання про участь у діяльності добровольчого батальйону.

За версією слідства встановлено, що підсудний у 2016 році, перебуваючи на території України, добровільно вступив до лав батальйону (ім. Челебіджихана), де здійснював матеріальне та продовольче забезпечення діяльності батальйону, а також брав участь у його воєнізованій охороні. Попереднє слідство тривало 1 місяць.

23 червня 2022 року Білогірський районний суд почав розгляд кримінальної справи проти Рустема Османова по суті. Загалом було 5 засідань, після чого підсудного визнали винним у злочині, передбаченому ч. 2 ст. 208 - участь у незаконному

СПРАВА ПРОТИ ВИКРАДЕНОГО РУСТЕМА ОСМАНОВА

збройному формуванні. Суддя Ігор Соколовський призначив йому покарання у вигляді 6 років позбавлення волі з відбуванням першого року у в'язниці, а решти терміну - в колонії суворого режиму.

СУДОВИЙ ПРОЦЕС:

Суд першої інстанції:	Білогірський районний суд
Суддя:	Соколовський Ігорь Станіславович
Прокурор:	Попов Петро Іванович
Адвокат:	Юнус Рефат Меметович
Дати засідань:	23.06.2022- 04.08.2022
Результати розгляду:	6 років позбавлення волі

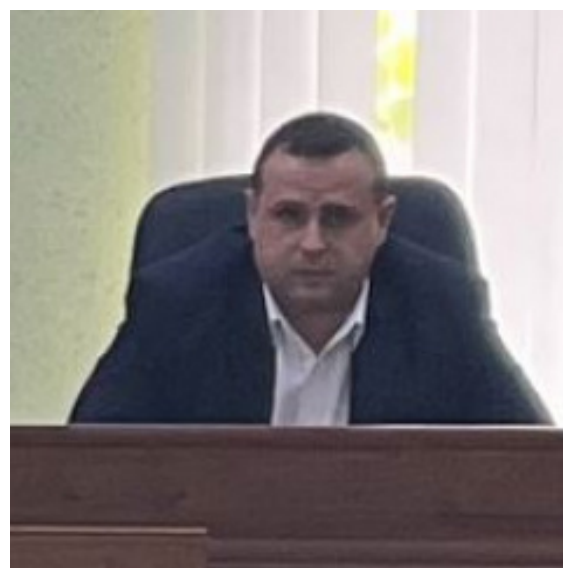
Основні порушення окремих стандартів справедливого правосуддя:

СУДОВИЙ РОЗГЛЯД НЕЗАЛЕЖНИМ І НЕУПЕРЕДЖЕНИМ СУДОМ

Рустем Османов звинувачувався в тому, що був членом добровольчого батальйону імені Номана Челебіджихана, організатори якого заявляли про визволення Криму від

російських загарбників, як про кінцеву мету створення цього формування. З урахуванням цієї обставини для оцінки неупередженості суду має особливе значення, чи є судді, які брали участь у розгляді справи, колишніми суддями України, фігурантами кримінальних справ на території України, співучасниками фактів порушення прав людини або політичних переслідувань на окупованій території України.

- Суддя в першій інстанції Соколовський Ігорь Станіславович є колишнім суддею України (Білогірський районний суд АРК), який зрадив присязі. У червні 2015 року Генеральна прокуратура України щодо нього відкрила кримінальне провадження та винесла підозру за фактом вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 111 КК України (державна зрада).

Суддя Ігор Соколовський, який розшукується українськими правоохоронцями за підозрою у державній зраді

СПРАВА ПРОТИ ВИКРАДЕНОГО РУСТЕМА ОСМАНОВА

2. У зв'язку з тим, що судочинство у даній справі відбувалося переважно в закритому режимі, за підсумками спостереження не вдалося зафіксувати упереджене ставлення судді до учасників процесу, а також ознаки, що вказують на залежність суду. Однак, у цій ситуації варто зважати на загальні тенденції залежності суддів від позиції ФСБ та практику розгляду аналогічних справ, які без винятку розглядаються з ухваленням обвинувальних вироків та покаранням у вигляді тривалого позбавлення волі.

ПУБЛІЧНИЙ РОЗГЛЯД

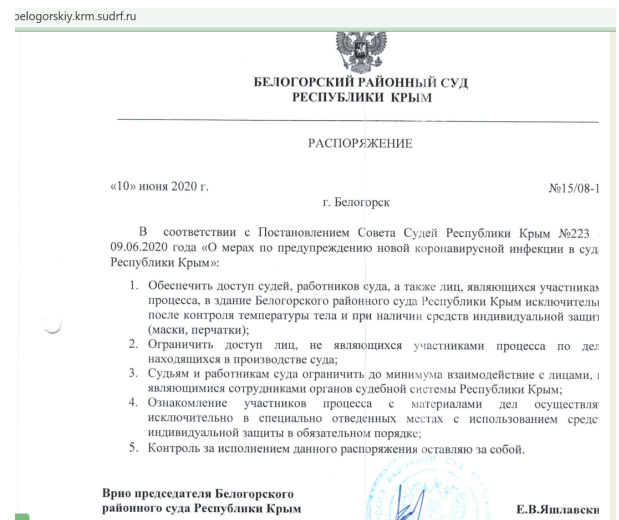
1. Усі засідання відбулися в закритому для слухачів режимі. Формальною підставою для цього стали обмеження на відвідування суду особами, які не є учасниками судового процесу "у зв'язку із загрозою поширення на території Російської Федерації нової коронавірусної інфекції (2019-nCoV)".

На сайті суду є розпорядження від 10 червня 2020 року за підписом тимчасово виконуючої обов'язки голови суду Є. Яшлавської, згідно якого таке рішення було прийнято відповідно до Постанови Ради суддів Верховного суду Республіки Крим №223 "Про заходи з попередження нової коронавірусної інфекції в судах Республіки Крим". Але з огляду на ту обставину, що в інших сферах життєдіяльності та державних органів на території Криму всі обмеження, пов'язані із загрозою поширення коронавірусної інфекції було скасовано в 2021 року, ці причини обмежень видаються надуманими

з метою нівелювати публічність, гласність і відкритість правосуддя.

2. Важливо також зазначити, що обмеження відкритості та публічності судового процесу, згідно зі змістом ст. 6 ЄКПЛ, можуть бути допущені з міркувань моралі, громадського порядку або національної безпеки.

В сповіщенні Білогірського районного суду від 10.06.2020 йдеться про обмеження доступу лише для суддів, працівників суду та осіб, що є учасниками процесу, але не надано жодної інформації, яка б вказувала міркування моралі, громадського порядку або національної безпеки, які могли б стати причиною вмотивованих обмежень.

Розпорядження від 2020 року за яким заборонено присутність в судових засіданнях для сторонніх осіб

3. Суд першої інстанції не опублікував у розумні строки вирок у цій справі. Оголошення вироку відбулося в закритому режимі. Це вказує на порушення п.1 ст. 6 ЄКПЛ "...Судове рішення оголошується публічно...".

СПРАВА ПРОТИ ВИКРАДЕНОГО РУСТЕМА ОСМАНОВА

РІВНІСТЬ СТОРІН

1. У зв'язку з відсутністю можливості безпосередньо спостерігати за судовим процесом, об'єктивно і всебічно оцінити дотримання принципу рівності сторін не виявилось можливим.

2. У той же час, вважаємо за необхідне відзначити ті факти, про які стало відомо зі слів учасників процесу і змісту вироку:

- представник державного обвинувачення регулярно після судових засідань у цій справі заходив до кабінету судді. Це є непрямою ознакою непроцесуальних контактів суду з однією зі сторін у справі, що ставить у вразливе становище другу сторону процесу.

згідно з даними з вироку у кримінальній справі, під час судового слідства було оголошено свідчення свідка Кадирова, дані ним на етапі попереднього слідства. Тим часом відомо, що ця особа перебуває на території РФ і є дієздатною, тому підстав для оголошення її показань без допиту в суді не було. Рішення про оголошення

показань було очевидним обмеженням одного з базових прав, передбачених ЄКПЛ у частині забезпечення справедливого судового розгляду - права на допит осіб, які показують проти обвинуваченого.

ПРЕЗУМПЦІЯ НЕВИНУВАТОСТІ

1. У зв'язку з відсутністю гласності в судовому процесі, зафіксувати критерії, що дають змогу оцінити дотримання принципу презумпції невинуватості не вдалося.

Водночас, за інформацією адвоката підсудного, протягом судового процесу Рустем Османов перебував у спеціальному боксі. Перебування обвинувачених у клітці або "акваріумі" саме по собі формує образ винного.

2. Крім того, було відзначено щонайменше 5 публікацій у кримських і російських ЗМІ, що стосуються цього переслідування, проте всі вони були зроблені після набрання вироком чинності і не мали впливу на винесення рішення.

ПЕРЕСЛІДУВАННЯ КРИМСЬКИХ АДВОКАТІВ

ОПИС ПОДІЙ:

У період із 26 до 28 травня в Сімферополі було затримано 4 адвокатів із числа тих, які представляють сторону захисту в політично мотивованих кримінальних справах. В одному випадку стосовно адвоката Едема Семедляєва було складено протокол про адміністративне правопорушення за ст. 20.3.3 за дискредитацію російської армії через те, що на його сторінці у "Фейсбук" один із користувачів розмістив текст антивоєнного характеру. Щодо 3 інших адвокатів (Назіма Шейхмамбетова, Айдера Азаматова та Еміне Авамільєвой) було складено протоколи про адміністративні правопорушення за результатами подій жовтня 2021 року, коли ці адвокати надавали правову допомогу адвокату Едему Семедляєву, якого в той період затримали за непокору законним вимогам співробітників поліції під час виконання адвокатських обов'язків.

Усім 3 адвокатам у провину поставили те, що вони за підсумками надання адвокатської допомоги давали коментарі журналістам, водночас не дотримувалися соціальної дистанції, чим створили загрозу життю і здоров'ю громадян і порушили ст.

Група адвокатів та юристів, що прийшли захищати адвоката Назіма Шейхмамбетова, фото: Кримська солідарність

Затримання адвоката Азаматова, що прийшов захищати адвоката Назіма Шейхмамбетова, фото: Кримська солідарність

20.2.2 КпАП РФ щодо участі в масовому одночасному перебуванні та (або) пересуванні громадян у громадських місцях, якщо це призвело до порушення санітарних норм. Важливо також відзначити демонстративний характер затримань: адвоката Назіма Шейхмамбетова затримали співробітники Центру з протидії екстремізму одразу після суду щодо затриманого раніше адвоката Едема Семедляєва, а адвокатів Айдера Азаматова та Еміне Авамільєва - перед судом щодо справи затриманого адвоката Назіма Шейхмамбетова. Усіх адвокатів за підсумками судового розгляду протоколів про адміністративні правопорушення було визнано винними. Адвоката Едема Семедляєва суд ухвалив оштрафувати на 75 тисяч рублів (близько 1,4-1,5 тисяч доларів), адвоката Еміне Авамільєву піддати адміністративному арешту на строк 5 діб, адвокатів Айдера Азаматова і Назіма Шейхмамбетова - адміністративному арешту на строк 8 діб. Оскільки 1 з 4 кейсів не був пов'язаний з позбавленням волі, й таким чином не підпадає під критерії відбору справ для аналізу, він детально не розглядався і не був включений до цього дослідження.

ПЕРЕСЛІДУВАННЯ КРИМСЬКИХ АДВОКАТІВ

Назім Шейхамбетов

Айдер Азаматов

Еміне Авамільева

СУДОВИЙ ПРОЦЕС:

Особа, що засуджена	Шейхамбетов Назім Нурієвич	Азаматов Айдер Біялович	Авамільева Еміне Родіонівна
Суд першох:	Центральний районний суд Сімферополя	Центральний районний суд Сімферополя	Центральний районний суд Сімферополя
Суддя:	Деменок Сергій Валерійович	Деменок Сергій Валерійович	Деменок Сергій Валерійович
Прокурор:	не брав участь	не брав участь	не брав участь
Адвокати та громадські захисники:	Курбедінов, Кямілев, Зудієва, Паніч, Шабанова, Гемеджи, Сулейманов,	Ладін, Юнус, Темішев, Курбедінов, Веліляєв, Шабанова, Семедляєв, Авамільева	Шабанова, Темішев, Семедляєв, Курбедінов
Дати засідань:	27.05.2022	28.05.2022	28.05.2022
Результати розгляду	8 діб арешту	8 діб арешту	5 діб арешту

ПЕРЕСЛІДУВАННЯ КРИМСЬКИХ АДВОКАТІВ

Особа, що засуджена	Шейхмамбетов Назім Нурієвич	Азаматов Айдер Біялович	Авамилєва Еміне Родіонівна
Суд апеляційної інстанції:	Верховний суд Криму	Верховний суд Криму	Верховний суд Криму
Суддя:	Дяченко Любов Олександрівна	Шидакова Оксана Арсенівна	Яковлев Сергій Валерійович
Прокурор:	не брав участь	не брав участь	не брав участь
Адвокати:	Семедляєв Едем Серверович	не брали участь	Темішев Джеміль Мусаєвіч
Дати засідань:	29.06.2022	04.07.2022	22.06.2022
Результати розгляду	залишено без змін	відправлено в інший суд на перерозгляд	залишено без змін

Основні порушення окремих стандартів справедливого правосуддя:

СУДОВИЙ РОЗГЛЯД НЕЗАЛЕЖНИМ І НЕУПЕРЕДЖЕНИМ СУДОМ

Адвокати, які зазнали очевидно спланованого і системного переслідування, є постійними захисниками в судових процесах за політично мотивованими справами, зокрема в кримінальних справах на захист осіб, які є прихильниками України, виступають за деокупацію Криму і відновлення

територіальної цілісності України. З огляду на цю обставину, для оцінки неупередженості суду має особливе значення, чи є судді, які брали участь у розгляді справи, колишніми суддями України, фігурантами кримінальних справ на території України, співучасниками фактів порушення прав людини або політичних переслідувань на окупованій території України. Деменок Сергій Валерійович - є колишнім суддею України (Центральний районний суд Сімферополя), який зрадив присязі. У червні 2015 року Генеральна прокуратура України щодо нього відкрила кримінальне провадження за фактом вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 111 КК

ПЕРЕСЛІДУВАННЯ КРИМСЬКИХ АДВОКАТІВ

України (державна зрада). Раніше брав участь як суддя у кримінальному переслідуванні учасників мітингу за територіальну цілісність України (справа "26 лютого"), а також політично мотивованого переслідування кримськотатарського активіста Едема Бекірова. Крім того, брав участь у переслідуванні кримчан за антивоєнну позицію і публічну підтримку України після початку повномасштабного вторгнення.

Яковлев Сергій Валерійович - є колишнім суддею України (Окружний адміністративний суд АРК), щодо якого в червні 2015 року Генеральна прокуратура України відкрила кримінальне провадження за фактом вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 111 КК України (державна зрада). Раніше брав участь як суддя в розгляді більшості апеляційних скарг на постанови, пов'язані з переслідуванням кримчан за антивоєнну позицію і публічну підтримку України після початку повномасштабного вторгнення.

Дяченко Любов Олександрівна - є колишньою суддею України (Апеляційний суд АРК), щодо неї Генеральна прокуратура України відкрила кримінальне провадження за фактом вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 111 КК України (державна зрада).

Шидакова Оксана Арсенівна - до окупації Криму була суддею Ікрянинського районного суду Астраханської області та здійснює судочинство на окупованій території в порушення норм міжнародного гуманітарного права. Брала участь як суддя в розгляді апеляційних скарг на постанови, пов'язані з переслідуванням кримчан за антивоєнну позицію і публічну підтримку

України після початку повномасштабного вторгнення.

За таких умов, незалежність і неупередженість суддів, які є фігурантами кримінальних справ в Україні, учасниками військових злочинів і співучасниками політично вмотивованих переслідувань, викликає обґрунтовані сумніви.

2. Також на залежність суддів в ухваленні рішень у цьому комплексі справ можуть додатково вказувати такі обставини:

- 27.05.22 під час розгляду справи про адміністративне правопорушення щодо адвоката Назіма Шеймамбетова, суддя Сергій Деменок виніс рішення на місці, без перебування у нарадчій кімнаті для об'єктивної та неупередженої оцінки поданих сторонами доказів. Ці дії прямо вказують на факт, що рішення суду було визначено заздалегідь і судовий розгляд мав формальний характер.
- Крім того, згідно з відомостями з офіційного сайту Центрального районного суду Сімферополя 27.05.22, час розгляду справи про адміністративне правопорушення щодо адвоката Назіма Шейхмамбетова склав 25 хвилин. Такий нетривалий час видається недостатнім для всебічного дослідження всіх обставин і може бути ознакою того, що рішення суду було визначено заздалегідь.

ПЕРЕСЛІДУВАННЯ КРИМСЬКИХ АДВОКАТІВ

- 28.05.22 під час розгляду справи про адміністративне правопорушення щодо адвоката Айдера Азаматова суддя Сергій Деменок кілька разів необґрунтовано перебивав громадського захисника Айдера Сулейманова, що може вказувати на відсутність неупередженості судді під час розгляду цієї справи.
- 28.05.22 під час розгляду справи про адміністративне правопорушення щодо адвоката Айдера Азаматова, судді Сергію Деменку був заявлений відвід у зв'язку із зацікавленістю в результатах справи, що проявилася в діях, якими "право сторони захисту на неупередженість було нівельовано".
- 28.05.22 під час розгляду справи про адміністративне правопорушення щодо адвокатки Еміне Авамілевої, суддя Сергій Деменок кілька разів чинив тиск на адвокатів, які виступали: Едема Семедляєва і Рефата Юнуса. Зокрема від адвоката Рефата Юнуса він вимагав припинити виступ, "якщо немає чого додати по суті", хоча в його виступі не було раніше озвученої на засіданні інформації. Такі дії судді можуть вказувати на відсутність неупередженості під час розгляду цієї справи.
- апеляційні скарги на ухвали судів першої інстанції були розглянуті за короткий інтервал часу (у середньому кожна скарга розглянута за 1 годину), що, за винятком справи щодо Айдера Азаматова, відправленої на розгляд за підсудністю, видається недостатнім для всебічного вивчення та може бути ознакою того, що рішення апеляційного суду було визначено заздалегідь.

ПУБЛІЧНИЙ РОЗГЛЯД

1. У Центральному районному суді Сімферополя, де відбулося 3 судових засідання щодо незалежних адвокатів, слухачів не допускали. Своє рішення суд пояснював тим, що в регіоні діють обмеження, пов'язані з коронавірусною інфекцією.

Важливо зазначити, що обмеження відкритості та публічності судового процесу, згідно зі змістом ст.6 ЄКПЛ, можуть бути допущені з міркувань моралі, громадського порядку або національної безпеки. Аргумент про загрозу коронавірусної інфекції, видається неспроможним з огляду на ту обставину, що в інших сферах життєдіяльності та державних органів на території Криму всі обмеження, пов'язані із загрозою розповсюдження коронавірусної інфекції, були скасовані 2021 року. Є підстави вважати, що причини обмежень надумані та запроваджені судом з метою нівелювати публічність, гласність і відкритість правосуддя.

Адвокатку Еміне Авамілеву забирають для відбування арешту, фото: Кримська ідея

ПЕРЕСЛІДУВАННЯ КРИМСЬКИХ АДВОКАТІВ

2. У суді першої інстанції не було вчасно опублікованої інформації про місце та час проведення судового процесу. Так, наприклад, інформація про розгляд справи щодо адвоката Назіма Шейхмамбетова з'явилася на сайті Центрального районного суду Сімферополя наступного дня після того, як відбулося засідання. Про дату, місце і час судових засідань щодо адвокатів Айдера Азаматова та Еміне Авамілевої на офіційному сайті суду відомостей не розміщували.

3. У всіх випадках суд відмовив у клопотаннях захисту про ведення аудіопротоколу судового засідання, оскільки ці дії у справах про адміністративні правопорушення є необов'язковими. Маючи формальне право для такого рішення, суд не взяв до уваги, що ці справи є суспільно-значущими. Відмова від ведення офіційного судового аудіопротоколу може свідчити про намір знизити рівень гласності судочинства.

4. Суд першої інстанції не опублікував у розумні строки постанови щодо адвокатів Айдера Азаматова та Еміне Авамілевої. Крім того, оголошення рішень також відбувалося без участі слухачів. Це вказує на порушення п.1 ст. 6 ЄКПЛ "...Судове рішення оголошується публічно...".

Адвокат Едем Семедляев розповідає про своє затримання, фото: Кримська солідарність

5. 28 травня під час розгляду справи про адміністративне правопорушення щодо адвоката Айдера Азаматова суддя відхилив клопотання щодо участі як слухача журналіста одного із зареєстрованих ЗМІ. Своє рішення при цьому суддя мотивував заборонаю на фото та відеозйомку. Така аргументація суперечить принципам публічності та виглядає надумано, оскільки робота журналістів у судових процесах не обмежується лише виконанням фото- та відеозйомки.

РІВНІСТЬ СТОРІН

1. Суди в Криму зберігають тенденцію не забезпечувати виклик представника державного обвинувачення при розгляді справ про адміністративні правопорушення. При цьому варто зазначити, що в усіх випадках суд відмовив у клопотаннях захисту про виклик прокурора для представлення сторони обвинувачення. Зокрема у випадках, коли адвокати вказували, що покарання за адміністративною статтею пов'язане з позбавленням волі, тобто відповідає кримінальній відповідальності та потребує підвищеної уваги до забезпечення принципу змагальності сторін. В апеляційних рішеннях також суд не забезпечив змагальність сторін.

Таким чином сторона захисту опинилася від самого початку в більш уразливому становищі, оскільки суд додатково виконував функції сторони

ПЕРЕСЛІДУВАННЯ КРИМСЬКИХ АДВОКАТІВ

обвинувачення (оголошення протоколів, показань свідків, представлення фототаблиць та інших доказів правопорушення).

2. 27.05.22 за 30 хвилин перед початком судового засідання у справі щодо адвоката Назіма Шейхмамбетова співробітники силових відомств затримали двох його адвокатів - Айдера Азаматова та Еміне Авамілеву, які прибули до суду для виконання своїх адвокатських обов'язків із захисту Шейхмамбетова. Ці дії мали ознаки навмисної атаки з метою перешкоджання адвокатській діяльності та позбавлення Шейхмамбетова додаткового захисту.

3. Під час розгляду справ у суді першої інстанції було відмовлено у виклику для допиту понять, які вказані, як присутні при складанні протоколів про адміністративне правопорушення. Крім того, щонайменше у двох засіданнях, пов'язаних із розглядом справ щодо адвокатів Назіма Шейхмамбетова та Айдера Азаматова, суд відмовив у виклику для допиту як свідків працівників поліції та укладачів адміністративних протоколів. У справі Азаматова також було відмовлено викликати для допиту представника Адвокатської палати Криму, свідчення якого мали значення для встановлення істини. Таким чином, під час розгляду справ у першій інстанції було обмежено одне з базових прав, передбачених ЄКПЛ у частині забезпечення справедливого судового розгляду, - право на допит осіб, які показують проти обвинуваченого.

4. 27.05.22 під час розгляду справи про адміністративне правопорушення щодо

адвоката Назіма Шейхмамбетова суд не дав стороні захисту виступити з дебатами, а самому обвинувачуваному з заключним словом. Цілком ймовірно, це пояснювалося необов'язковістю цієї стадії в кодексі про адміністративні правопорушення. Однак, з урахуванням того, що покарання відповідає кримінальній відповідальності, суд усвідомлював, що ці дії позбавляють сторону захисту можливостей повної реалізації свого права.

5. 28.05.22 перед розгляд справи про адміністративне правопорушення щодо адвоката Айдера Азаматова представляти його захист у суді виявили бажання 11 адвокатів і громадських захисників. Однак, суд обмежив кількість представників сторони захисту до 8 осіб зі статусом адвокатів. Своє рішення суд пояснив тим, що такої кількості захисників буде достатньо для реалізації права на захист. Це твердження видається необґрунтованим і суб'єктивним, а також обмежило можливості сторони захисту.

6. 28.05.22 перед розгляд справи про адміністративне правопорушення щодо адвокатки Еміне Авамілевої представляти її захист у суді виявили бажання 11 адвокатів та громадських захисників. Однак, суд обмежив кількість представників сторони захисту до 6 осіб зі статусом адвокатів. Своє рішення суд пояснив тим, що такої кількості захисників буде достатньо для реалізації права на захист. Це твердження видається необґрунтованим і суб'єктивним, а також обмежило

ПЕРЕСЛІДУВАННЯ КРИМСЬКИХ АДВОКАТІВ

можливості сторони захисту.

7. За час судових засідань у першій інстанції стороною захисту в інтересах адвокатів, яких притягували до адміністративної відповідальності, було заявлено щонайменше 32 клопотання, що мають значення для доказування своїх позицій. З них було відмовлено в 78% випадків (25 клопотань відхилено, 7 задоволено).

ПРЕЗУМПЦІЯ НЕВИНУВАТОСТІ

Явних порушень стандартів дотримання презумпції невинуватості не зафіксовано. Водночас слід зазначити, що адвокатів Назіма Шейхмамбетова та Айдера Азаматова доправили до суду під конвоєм співробітників поліції, що саме по собі формує образ винного.

Російська і кримська преса практично не висвітлювала ці переслідування, тому випадків незбалансованих і нестриманих висловлювань з нагоди переслідування кримських незалежних адвокатів не зафіксовано.

ВИСНОВКИ

Як змінилася судова система, створена в умовах окупації Криму напередодні та після повномасштабного вторгнення, під час розгляду в судах політично вмотивованих переслідувань?

Детальний аналіз дотримання окремих стандартів справедливого правосуддя на прикладі спостережуваних справ і порівняльний аналіз із результатами попередніх періодів дає змогу дійти висновку, що судова система, створена за умов окупації Криму, яка раніше була не спроможною забезпечити ефективний захист від незаконних політично вмотивованих переслідувань, перед початком і після повномасштабного вторгнення стала ще менш публічною, менш неупередженою та вочевидь залежною від органів ФСБ.

Про це свідчить таке:

- призначення для розгляду за політично вмотивованими процесами суддів, минулі діяння яких ставлять під сумнів їхню незалежність і неупередженість;
- поширення дії нового законодавства РФ (зокрема про дискредитацію російської армії) на окупованій території в порушення норм міжнародного гуманітарного права;

- зростання кількості стандартів, щодо яких фіксується систематичне недотримання процедурних гарантій на справедливий судовий розгляд;

Це дає підстави припускати, що судова система, створена в умовах окупації Криму, перед повномасштабним вторгненням і після його початку, залишається інструментом політично вмотивованих переслідувань із високим рівнем залежності від цілей і завдань силових структур на окупованій території. Додатковим доказом вірності цього твердження стане відповідь на запитання цього дослідження про те,

чи дотримувалися окремих стандартів справедливого судового розгляду під час розгляду в кримських судах політично вмотивованих справ у період перед початком повномасштабного вторгнення і на першому етапі після цього вторгнення?

Відповідь на це питання полягає в послідовному аналізі кожного з 4 стандартів, які було досліджено на прикладі вищеописаних політично вмотивованих кейсів:

ВИСНОВКИ

СУДОВИЙ РОЗГЛЯД НЕЗАЛЕЖНИМ І НЕУПЕРЕДЖЕНИМ СУДОМ:

Стандарт не виконувався. У всіх процесах фіксувалося більше однієї як очевидних, так і непрямих ознак, що вказують на можливу залежність та/або заангажованість суду.

Процедура призначення суддів є одним із ключових елементів, на якому будується довіра до правосуддя. Її невідповідність міжнародним стандартам має наслідком обґрунтовані сумніви в незалежності та неупередженості судів у Криму.

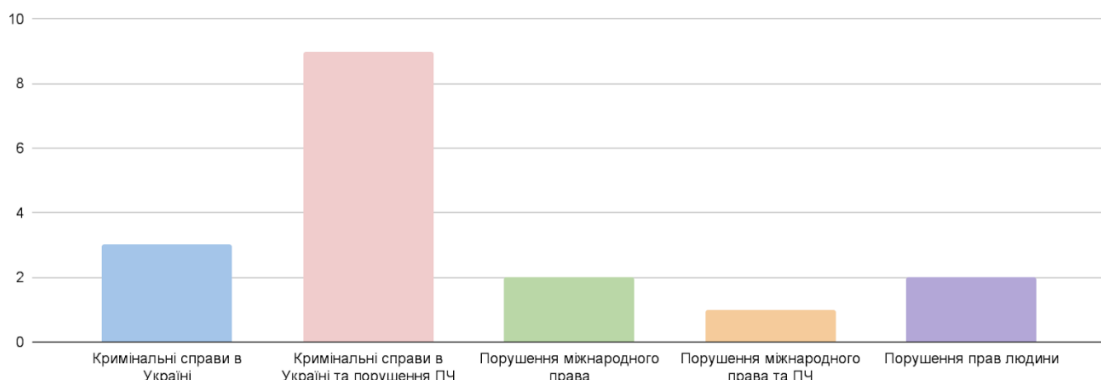
Для забезпечення незалежності та неупередженості під час розгляду політично вмотивованих справ у Криму необхідно було виключити участь у розгляді суддів, які:

- є підозрюваними, обвинуваченими або засудженими кримінальними злочинцями на території України;
- здійснюють правосуддя в порушення IV Женевської конвенції "Про захист цивільного населення";
- мають стосунок до грубих порушень прав людини, гуманітарних прав і репресій проти жителів окупованих територій;

Із 17 встановлених під час дослідження особистостей суддів, які брали участь у розгляді політично вмотивованих справ на етапі першої або апеляційної інстанції, всі 17 мають відношення до однієї (а деякі й одразу до двох) із перелічених вище категорій.

Російська Федерація порушила вимоги статті 54 ЖК (IV), яка забороняє змінювати статус суддів, призначених владою України. До відправлення правосуддя на території Криму були допущені переважно судді, лояльні по відношенню до російської влади. Це призвело до того, що в окремих випадках суд виявляв пасивність щодо зловживань сторони обвинувачення або навіть демонстрував втручання в процес судового слідства, виходячи з інтересів державного обвинувачення або попереднього слідства. В окремих випадках спостерігалися неприховані контакти судді, який розглядав справу, з представниками державного обвинувачення та інших силових структур, зацікавлених у результаті справи. Неодноразово

Категорії суддів за наявністю факторів, що впливають на незалежність

ВИСНОВКИ

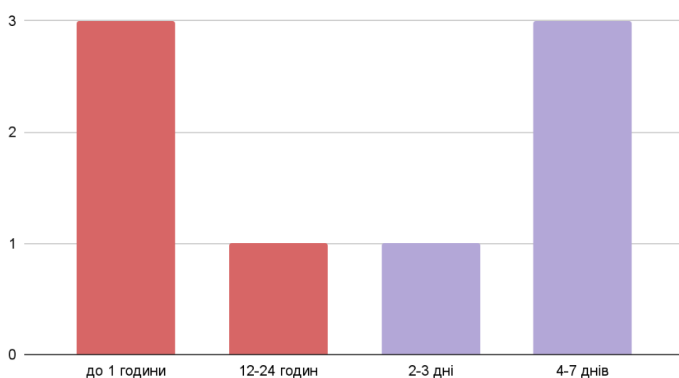
прояв судами активної позиції виражався в емоційних вчинках, що вказують на порушення принципу неупередженості.

Щонайменше у 3 з 8 проаналізованих справ суду заявлялися відводи у зв'язку з діями, які вказують на їхню зацікавленість у результаті справи. Усі відводи на адресу суду залишилися без задоволення.

Опосередкованою ознакою відсутності незалежності у здійсненні правосуддя в політично вмотивованих справах у деяких випадках можуть слугувати показники часу, який знадобився судам для знаходження в нарадчій кімнаті та ухвалення вироку.

Із 8 політично вмотивованих кейсів, у яких було враховано ці показники, у 5 випадках під час оцінки всіх матеріалів і доказів, які потребували всебічного й об'єктивного вивчення, суди виносили швидкі рішення. Так, наприклад, на ухвалення вироку у кримінальній справі щодо журналіста Владислава Єсипенка суд витратив лише 22 години.

Час знаходження в нарадчій кімнаті

ПУБЛІЧНИЙ РОЗГЛЯД

Стандарт не виконувався. У всіх проаналізованих процесах зафіксовано численні факти порушення стандартів, які покликані забезпечити гласність і публічність судового розгляду.

Основною формою порушення цих принципів стало зловживання ситуацією з пандемією коронавірусної інфекції для регулювання та обмеження публічності політично вмотивованих судових процесів.

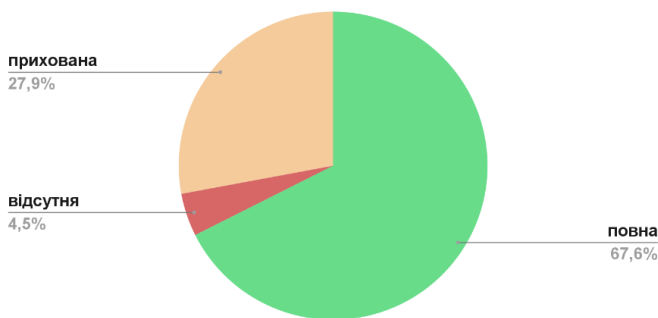
У цьому питанні зберігається єдиний підхід судів на окупованій території Криму. Частково це пояснюється нормами постанови Ради суддів Республіки Крим № 223 від 9 червня 2020 року про те, що "в будівлю судів на території Криму допускаються тільки працівники суду та учасники процесу". Водночас суди не взяли до уваги ту обставину, що в інших сферах життєдіяльності та державних органів на території Криму всі обмеження, пов'язані із загрозою поширення коронавірусної інфекції, було скасовано 2021 року. Публічний характер слухань захищає сторони від відправлення правосуддя без контролю з боку громадськості; це один із засобів підтримання довіри до суду. Право на відкритий суд у Криму істотно обмежене, що

ВИСНОВКИ

призводить до підриву довіри до системи правосуддя загалом. Порівняно з попереднім періодом дослідження (2018-2021 роки) ця частина забезпечення стандартів справедливого правосуддя продовжує деградувати. Лише в 1 кейсі з 8 упродовж усього процесу суд забезпечив присутність обмеженої кількості слухачів.

Системний характер мають практики обмеження доступу громадськості до інформації про судовий розгляд (так, у 27,9% випадків було приховано відомості про прізвища/прізвища підсудних і сторін у справі, у 4,5% інформацію про засідання не розміщували або публікували несвоєчасно).

Інформація на офіційних сайтах судів:

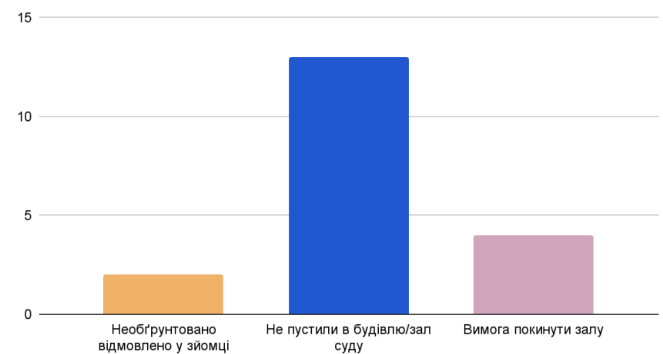

Значна частина рішень судів у досліджуваному сегменті справ не була опублікована (вироки не було опубліковано в 4 із 8 справ на сайтах судів першої інстанції, а також в 1 випадку з 6 ухвал щодо розгляду апеляційних скарг). Оголошення вироків у відкритому судовому засіданні відбулося в 1 із 5 випадків.

Окремо варто звернути увагу на значну кількість випадків перешкоджання

журналістській діяльності під час висвітлення політично вмотивованих процесів. В аналізованих судових процесах було зафіксовано 19 фактів порушень прав журналістів (у 13 випадках не пропустили журналістів на засідання, у 2 забороняли зйомку поза судом або поза часом судового процесом, у 4 випадках неправомірно видаляли із залу засідань на період допиту співробітників ФСБ).

Ключові порушення прав журналістів в судах

Варто відзначити, що цифри стосуються лише справ, які були включені в дослідження. Проте однією з загальних тенденцій в сфері забезпечення публічного правосуддя в Криму є практика масових затримань осіб, які приходять для участі в судових процесах в якості слухачів. За 2022 рік відбулося щонайменше 3 таких акції, в результаті яких були затримані і отримали адміністративні арешти 5 громадянських журналістів. Наявність такої практики впливає на загальну публічність судів через неготовність журналістів постійно ризикувати позбавленням волі за намагання висвітлювати політично вмотивовані судові процеси.

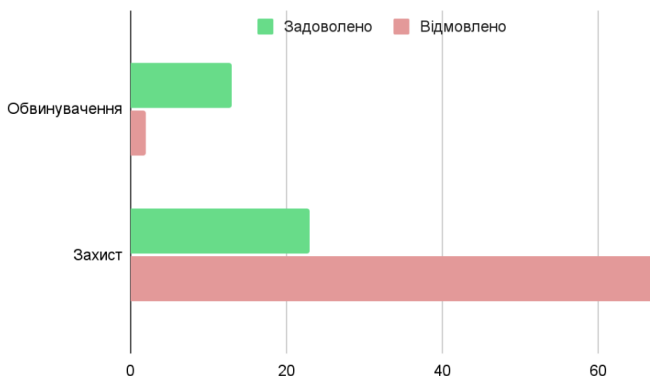
ВИСНОВКИ

РІВНІСТЬ СТОРІН

Стандарт не дотримувався. В усіх процесах відзначено порушення стандартів, які покликані забезпечити рівність і змагальність сторін. У більшості справ відзначається преференції для сторони обвинувачення, а також навмисне позбавлення сторони захисту права використовувати всі наявні можливості для доведення своєї позиції.

Під час розгляду клопотань, які заявлялися сторонами, спостерігалася явна перевага в задоволенні клопотань сторони обвинувачення. Зокрема, у судових процесах, які були предметом спостереження, клопотання захисту, які були судом задоволені, становили 25%, тоді як задоволення клопотань сторони обвинувачення становило 87%.

Ставлення суду до розгляду клопотань сторін

Порушення принципу рівності та змагальності сторін підриває легітимність судових рішень. Застосовувана судами практика ставить підсудних в умови вразливості за явної переваги для сторони обвинувачення. Зокрема, у 6 із 8 справ було встановлено обмеження прав обвинуваченого та захисту на допит свідків, які показують проти нього.

Окремо заслуговує на увагу вибірковість суду в призначенні експертиз за клопотаннями сторін або долученні документів, що мають значення для встановлення істини. Так, наприклад, у справі проти Мустафи Джемілева суд задовольнив клопотання сторони обвинувачення про проведення додаткової судово-балістичної експертизи боєприпасів, а до цього відмовив стороні захисту в призначенні низки експертиз.

Також преференції на користь сторони обвинувачення стосувалися діяльності, пов'язаної з витребуванням документів та інших матеріалів, що мають значення для встановлення істини. Наприклад, у справі проти журналіста Єсипенка судом було відмовлено захисту в запиті інформації щодо білінгу мобільного телефону, про витребування реєстраційних журналів проведення експертизи, матеріалів оперативно-розшукової діяльності. Водночас суд задовольнив клопотання сторони обвинувачення про витребування у військово-слідчому комітеті висновку за результатами перевірки. Щонайменше у 2 проаналізованих кейсах було зафіксовано неформальні контакти суду зі стороною державного обвинувачення за межами зали засідань (зокрема, у кримінальній справі проти Рустема Османова), а також виконання функцій сторони обвинувачення

ВИСНОВКИ

самим судом (у кейсі проти 3 незалежних адвокатів). У справі проти Костянтина Ширінга сторона захисту виявилася позбавленою можливості повноцінного захисту через ненадання підсудному належної медичної допомоги.

Серед інших аспектів звертають на себе увагу:

- обмеження права на захист (суд обмежував кількість захисників у судах проти незалежних кримських адвокатів);
- ігнорування неналежної процесуальної поведінки (як, наприклад, допит засекреченого свідка при сторонніх особах у справі проти "Свідків Єгови" або образи з боку обвинувачення у справі журналіста Єсипенка);
- невмотивоване зняття судом запитань до свідка з боку захисту за відсутності аналогічних дій під час допиту свідків стороною обвинувачення (справа проти журналіста Владислава Єсипенка).

Крім того, зберігається тенденція порушення принципу участі обвинуваченого в судовому процесі, що позбавляє підсудного можливості захищати себе та бути вислуханим. Зокрема, у справі проти Мустафи Джемілева було оголошено текст відповіді органів ФСБ на запит Армянського міського суду, згідно з яким винесену заборону на в'їзд до Росії для нього було продовжено на п'ятнадцять років. Оскільки російська влада поширює діяльність своїх рішень і на територію Криму, підсудний був позбавлений можливості взяти участь у процесі у зв'язку з наявною заборonoю на в'їзд.

ПРЕЗУМПЦІЯ НЕВИНУВАТОСТІ

Стандарт не дотримувався. У всіх процесах відзначено факти порушення стандартів, які покликані зберігати презумпцію невинуватості обвинуваченого.

У 4 випадках порушення стосувалися перебування підсудних в "акваріумах" або конвоювання на засідання, що заздалегідь створює образ винуватості. У 3 політично вмотивованих справах порушувалася презумпція невинуватості через незбалансовані публікації в пресі та заяви політичних лідерів чи посадовців. Переконавання суспільства у винуватості особи без остаточного рішення, зокрема через публічні майданчики, фактично підміняє належне правосуддя і зводить роль суду лише до формального закріплення думки та визначення міри покарання. Впливові провладні ЗМІ, що ведуть мовлення в Криму, активно сприяли створенню образу винних щодо фігурантів половини спостережуваних справ до набрання рішенням суду законної сили. Наприклад, у період судових процесів у пресі цитували висловлювання керівництва окупаційної влади (зокрема, глави парламенту Криму Володимира Константинова) обвинувального характеру, а також відмічались публікації з проявами "мови ворожнечі", що саме по собі є істотним тиском на суд і порушенням презумпції невинуватості.

РЕКОМЕНДАЦІЇ УКРАЇНІ

1. Проводити ефективні розслідування порушень норм міжнародного гуманітарного права в Криму у зв'язку з грубими порушеннями стандартів справедливого правосуддя у справах щодо політично мотивованих переслідувань, зокрема й включаючи для розслідування існуючі або нові міжнародні механізми.

2. Щодо осіб, причетних до політично вмотивованих судових переслідувань на території окупованого Криму, проводити роботу з кваліфікації їхніх протиправних дій, заходи з їх розшуку та занесення до санкційних списків.

3. Осіб, щодо яких встановлено політично вмотивоване переслідування, включити до реєстру людей, які постраждали від воєнної агресії, та передбачити можливість надання їм соціальної та медичної допомоги після

звільнення, а до цього періоду - соціальної допомоги їхнім родичам.

4. Національним правозахисним органам, включно з Офісом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, здійснювати всі можливі в межах їхнього мандата дії зі звільнення жертв політично вмотивованих переслідувань у Криму.

5. Органам влади, включно з дипломатичними місіями, активно інформувати населення України та міжнародне співтовариство про ситуацію з правами людини в окупованому Криму, а також здійснювати дипломатичні кроки для звільнення жертв політично вмотивованих переслідувань у Криму.

РЕКОМЕНДАЦІЇ МІЖНАРОДНИМ ІНСТИТУТАМ І ГРОМАДЯНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВУ

1. Сприяти організації моніторингу дотримання стандартів справедливого правосуддя у справах щодо політично вмотивованих переслідувань у Криму. Домагатися максимально можливого документування порушень цих стандартів, як однієї з ознак воєнних злочинів країни-окупанта.

2. Регулярно ініціювати і проводити обговорення програм і конкретних дій зі звільнення осіб, яких переслідують у Криму з політичних мотивів, а також інформувати світове співтовариство про

порушення міжнародного гуманітарного права і прав людини в Криму.

3. Ініціювати, розробити та ухвалити міждержавну угоду про створення міжнародної інституції, основною метою якої буде робота зі звільнення незаконно позбавлених волі цивільних осіб, включно з тими, хто зазнав політично вмотивованого судового переслідування.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

ЛІТЕРАТУРА, ОФІЦІЙНІ САЙТИ:

1. Кримський процес: проблеми дотримання стандартів справедливого правосуддя в політично вмотивованих справах з 2016 по 2018 роки, 2018
<https://crimeanprocess.org/krymskij-procress-problemysoblyudeniya-standartov-spravedlivogopravosudiya-v-politicheskimotivirovannyh-delah-s-2016-po-2018-gg/>

2. Кримський процес: проблеми дотримання стандартів справедливого правосуддя в політично вмотивованих справах з 2018 по 2021 роки, 2022
<https://crimean-process.org/wp-content/uploads/2022/11/rus-version-report-2.pdf>

3. Trial Monitoring. A Reference Manual for Practitioners / Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), 2012

4. Rule of law tools for post conflict states, Vetting: an operational framework, 2006
<https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/RuleoflawVettingen.pdf>

5. Определение Конституционного суда РФ от 05.02.2015,
<http://sutyajnik.ru/documents/4788.pdf>

6. Керівництво за статтею 6 Європейської конвенції про захист прав

людини і основоположних свобод, 2014,
https://www.echr.coe.int/Document s/Guide_Art_6_criminal_RUS.pdf

7. Guidelines on International Human Rights Fact-Finding Visits and Reports by Non-Governmental Organisations
https://www.ibanet.org/Fact_Finding_Guidelines.asp

8. Судові рішення ЄСПЛ, Case “Ismoilov and Others v. Russia”
<https://hudoc.echr.coe.int/eng>

9. Судові рішення ЄСПЛ, case “Raza v. Bulgaria”
<https://hudoc.echr.coe.int/eng>

10. Официальный сайт “Верховного суда Республики Крым”,
http://vs.krm.sudrf.ru/modules.php?name=docum_sud&id=143

11. Официальный сайт “Верховного суда Республики Крым”,
http://vs.krm.sudrf.ru/modules.php?name=docum_sud&id=141

12. Судові рішення ЄСПЛ, Case “Butkevicius v. Lithuania”
<https://hudoc.echr.coe.int/eng>

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

13. Заключение под стражу в качестве меры пресечения: обоснованность применения и продления, О.В. Качалова, <https://rm.coe.int/kachalovhandbook-detention-as-a-measureof-restraint-rus/1680a1cb64>

ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ:

Інформаційне агентство ТАСС, <https://tass.ru/proisshestviya/12098623>

Інформаційне агентство РІА-Крим, <https://ria.ru/20210810/svideteli-1745196647.html>

Інформаційне агентство "Інтерфакс", <https://www.interfax.ru/russia/837404>

Інформаційне агентство "Кримінформ", https://www.c-inform.info/news/id/103944?fbclid=IwAR16dF-fLCzLesOdh2YAdm2g1SQ3UTy2tu2BIqtVfdyjLeSV2l70i_RriOE

Севастопольське телебачення, <https://sev.tv/news/49476.html>

Телеканал "Крим 24", <https://crimea24tv.ru/content/otkroveniy-a-shpiona-amerikanskoe-radi/>

Газета "Взгляд", <https://vz.ru/news/2021/8/10/1113194.html>

Сайт "Права людини в Росії", <https://hro.org/node/26757>

Газета "Коммерсантъ", https://www.kommersant.ru/doc/4349277?utm_source=twitter.com&utm_medium=social&utm_campaign=amplifr_social

газета "Российская газета", <https://rg.ru/2021/03/18/reg-ufo/arestovannyj-v-krymu-shpion-rasskazal-o-zadaniiah-svr-ukrainy.html>

Сайт Центру прав людини Zmina, <https://zmina.info/ru/news-ru/u-simferopoli-sud-zminiv-virok-ukrajinskij-aktivistci-larisi-kitajskij/>

Проект "Радіо Свобода" - Крим.реалії, <https://ru.krymr.com/a/news-sud-otkazal-v-apellyatsyi-blogerumemedeminovu/30103098.html>

сайт "Кримський процес", <https://crimean-process.org/sud-podderzhal-prokurora-podopolnitelnoj-ekspertize-patronov-iz-dela-mustafy-dzhemileva/>

Мережеве видання "Компрмат груп", <https://compromat.group/news/47258-fsb-zaderzhala-v-krymu-verbovschikov-svideteley-iegovy.html>

та ряд інших видань.